HUMANIST

MAANDELIJKSE UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND, NUMMER 5, MEI 1984, LOSSE NUMMERS ƒ 2,50

DE STRIJD VAN SICCO MANSHOLT TEGEN DE ONMACHT VAN DE MENS

ROB TIELMAN STELT ZICH ALSNOG HERKIESBAAR
INTERVIEW MET EEN OPGELUCHT VOORZITTER

BESTUUR EN PERSONEEL VINDEN ZICH IN BELEIDSPLAN
THEODOR HOLMAN BEZOEKT KINDEREN DERDE RIJK
KOOS & HARRIE REDETWISTEN OVER JALOEZIE

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond en verschijnt maandelijks.
39ste jaargang, mei 1984.

Redaktie & vormgeving:
Hes van Huizen

Redaktie-adres:
Oudkerkhof 11, Utrecht
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030-318145

Aan dit nummer werkten mee:
Anna Groot
Theodor Holman
Tom Jansen
Harrie Jekkers
Jan Lankveld
Koos Meinderts
Jac van den Oort
Martin Šimek (Anone)
Ingeborg van Teeseling
Rob Tielman
Chiel Verduijn

De redaktie van de „Humanist" wordt terzijde gestaan door een redaktiekommissie waarin zitting hebben:
Johan S. Wijne
Mettha de Nachtegaal
Jan de Leede
Wim Jungman
Rina Spigt

Dit blad is gedrukt op kringlooppapier bij Brouwer Offset, Utrecht

Het volgende nummer verschijnt rond 1 juli. Kopij moet uiterlijk binnen zijn op 5 juni.

Abonnement/lidmaatschap

Een abonnement op de „Humanist" kost *f* 25,— per jaar.
De kontributie voor het lidmaatschap van het HV stelt u zelf vast. De minimumkontributie is *f* 65,— per jaar, inklusief een abonnement op de „Humanist". Mede-leden hoeven geen kontributie te betalen. Als richtlijn voor de vaststelling van de bijdrage houden veel leden een half procent van hun inkomen aan. Voor leden met een bruto-inkomen beneden de *f* 17.000,— per jaar bedraagt de minimumkontributie *f* 45,— per jaar. Voor jongeren voor wie recht op kinderbijslag en/of kinderaftrek bestaat bedraagt de kontributie *f* 30,— per jaar. Gezinsleden en huisgenoten kunnen zelfstandig lid worden voor *f* 15,— per jaar. Men ontvangt dan geen „Humanist".

Geef u op als lid van het Humanistisch Verbond of neem een abonnement op de „Humanist". Bel 030 - 31 81 45 of schrijf naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Wacht met betalen tot u een aksept-girokaart ontvangt.

HUMANISTISCH VERBOND
POSTGIRO 197930 - UTRECHT

Foto omslag: Anna Groot

Geef 'n abonnement op „Humanist" slechts 10 gulden!

Voor slechts één tientje kunt u iemand verrassen met een abonnement op de „Humanist" voor de rest van 1984 (dus tot 1 januari 1985).
Voor dat luttele bedrag geeft u familie, vriend, vriendin of kennis voor elke maand van dit jaar nieuws uit het Humanistisch Verbond, informatie over levensbeschouwelijke zaken in de samenleving en blijft deze op de hoogte van de ontwikkelingen in het humanisme en het HV.
In elk nummer ook een recensie van Theodor Holman, de dialoog van Koos & Harrie en cartoons van Tom, Jos Collignon en Anone.

Hoe geeft u een abonnement kado

Dat is heel simpel. U maakt een tientje over op giro 58 ten name van de Humanistische Pers in Utrecht onder vermelding van „Kado-abonnement aan: *(naam en adres van de nieuwe abonnee).* Doe het vandaag nog.

HOOFDBESTUUR KIEST VOOR PLAN-DE RONDE; VOORZITTER STELT ZICH ALSNOG HERKIESBAAR

April 1984 kon later bij de geschiedschrijving van het Humanistisch Verbond wel eens als een gedenkwaardige maand worden geboekstaafd. Na een tijd waarin de kloof tussen het bestuur en funktionarissen soms ongeëvenaard groot was en er ook in het hoofdbestuur twee kampen waren, moest in de hoofdbestuursvergadering van 18 april definitief spijkers met koppen worden geslagen.
Zou het bestuur kiezen voor het nieuwe plan-De Ronde? Of toch teruggrijpen naar het plan-Krijnen dat zowel door alle hoofden van dienst als de Ondernemingsraad van het HV als onaanvaardbaar en onwerkbaar was afgewezen? En zouden alle hoofdbestuursleden zich kunnen neerleggen bij de keuze van de weg die het Verbond voor de noodzakelijke reorganisatie inslaat?
Toen de spanning op z'n hoogst was, kwam op de Verbondsraad van 14 april Rob Tielman met de mededeling dat hij alsnog bereid is zich als algemeen voorzitter van het HV herkiesbaar te stellen en dus tot 1987 aan te blijven. Hij wil bij alle problemen die het Verbond momenteel heeft, niet nog eens dat van zijn opvolging toevoegen.

Het is nu mei en de kaarten zijn geschud. Het Verbond stond aan de rand van een krisis maar is er vooralsnog in geslaagd het gevaar te keren. Het hoofdbestuur heeft het plan van de kommissie-De Ronde met grote meerderheid aangenomen zodat nu aan het buitengewone kongres (dat op 2 juni wordt gehouden) een herstruktureringsplan kan worden aangeboden dat zowel de instemming van bestuur als van de funktionarissen heeft. Op het moment dat dit wordt geschreven is het oordeel van de Ondernemingsraad nog niet bekend.
Daarnaast heeft de keuze voor het plan-De Ronde niet geleid tot het opstappen van bestuursleden. Reden voor opluchting dus. Zeker voor voorzitter Rob Tielman:,, Opgelucht ja. Maar je moet natuurlijk niet te vroeg gaan juichen. We moeten ook nog naar het kongres toe. Maar het is de taak van het hoofdbestuur om te zorgen dat we gezamenlijk aan onze toekomst kunnen werken."
En dat is voor het moment dus gelukt. Al geeft het plan-De Ronde grotendeels alleen nog maar een werkwijze aan en zal er nog hard moeten worden gespijkerd om tot een goeddoortimmerde uitvoering te komen. Rob Tielman hierover: "Waarschijnlijk hebben we voor het kongres van 1985 de oplossing voor de problemen klaar. De route om uit het moeras te komen, is nu tenminste uitgestippeld."

Een uitgebreid interview met de HV-voorzitter vindt u op de pagina's van deze ,,Humanist". Daarin licht hij zijn besluit toe om zich toch weer herkiesbaar te stellen, geeft hij aan tevreden te zijn met de keuze van het hoofdbestuur, verklaart hij waarom het HV vaak een gewilliger oor vindt bij de liberalen dan bij de socialisten en licht hij toe hoe de stand van zaken is met het Voorontwerp Humanistisch Perspektief.

Vele lezers zal het duizelen als zij kennis nemen van alle verwikkelingen om te komen tot een herstrukturering van het Humanistisch Verbond. Kommissie zus en kommissie zo. En voor een beetje duidelijk is wat de ene kommissie eigenlijk uit de mouw heeft geschud, is er alweer een andere kommissie gevormd. Nota's, rapporten, adviezen, reakties.
Soms leek het één grote estafette met als inzet de toekomst van het Humanistisch Verbond. Men kan dan ook niet zeggen dat er geen betrokkenheid bestaat over de weg die het Verbond zou moeten inslaan. Velen hebben de laatste maanden ontzaglijk veel vrije tijd gespendeerd om de diskussie een duwtje in de door hen gewenste richting te geven. Resultaat is een ondertussen duimdikke stapel spitsvondigheden en tegenstrijdigheden.
Resultaat is dus ook een plan dat nu wordt ondersteund door de meerderheid van bestuur en funktionarissen en dat op het buitengewoon kongres ter besluitvorming wordt voorgelegd. Met dat vooruitzicht lijkt het een goed moment om te trachten de recente verwikkelingen in het Verbond op een rijtje te zetten.
Daarvoor moeten we even terug naar het kongres van het HV dat vorig jaar plaatsvond. Op dit kongres bleek duidelijk dat de financiële positie van het Verbond allesbehalve rooskleurig was en dat maatregelen noodzakelijk waren. Het kongres achtte de informatie die het hoofdbestuur gaf over de financiën onvoldoende en zag hierin reden om het financieel verslag niet goed te keuren, maar aan te houden. Behandeling ervan werd verwezen naar de Verbondsraad die het verslag zou bespreken mét het inmiddels verschenen rapport van de *kommissie-Bijleveld*. Deze had tot opdracht om de oorzaken van de financiële problemen bij het HV te zoeken. Ook werd op het kongres de beleidsnota voor de jaren 1983-1985 besproken. Hierover werd geen besluit genomen (dat was ook niet de bedoeling). Wel werd besloten dat het hoofdbestuur een werkgroep in zou stellen die een werkplan moest maken. Dit werd de *kommissie-Krijnen* die eind 1983 de Nota Struktuur-Beleid 1983-1985 produceerde. Inmiddels vond ook een vergadering van de Verbondsraad plaats waarin het rapport van de kommissie-Bijleveld uitgebreid werd besproken. Men nam toen een motie aan waarin grote teleurstelling wordt uitgesproken over de gang van zaken in het verleden en waarin het hoofdbestuur werd gevraagd met een voorstel te komen tot een goede bewaking en een evenwichtig beheer van de HV-financiën.
Inmiddels was onder het personeel grote onrust ontstaan over de ingrijpende herstruktureringsvoorstellen van de kommissie-Krijnen. Kern van het plan is de ontwikkeling van een HV-struktuur met een duidelijk ontwikkelde hiërarchische lijn. De zeer verscheidene werksoorten van het HV zouden moeten worden gebundeld in een viertal taakgroepen die worden geleid door koördinatoren. De bestuurlijke verant- ▶

Verder in dit nummer

Verbondsraad over kernwapens . . . . . pag. 5
Interview Sicco Mansholt . . . . . pag. 6
Holman en het Derde Rijk . . . . . pag. 12
Expositie in Erasmushuis . . . . . pag. 15
Interview Rob Tielman . . . . . pag. 16
Brieven . . . . . pag. 20
Het HV-gebeuren . . . . . pag. 22
Koos & Harrie over jaloezie . . . . . pag. 24

woordelijkheid loopt van het hoofdbestuur naar die taakgroepen. Daarnaast staat het plan van de kommissie-Krijnen een decentralisatie voor van aktiviteiten die gebeuren ten behoeve van de gemeenschappen.

Het plan bleek dus al snel omstreden te zijn en de diskussie erover leidde tot een toenemende tweespalt in het HV. De hoofden van dienst kwamen met een *reaktie* waarin het struktuurplan unaniem werd afgewezen, als zijnde onnodig, onuitvoerbaar en onaanvaardbaar.
Ook de (kersverse) Ondernemingsraad was zeer beslist in zijn afwijzende *reaktie* en adviseerde het hoofdbestuur niet over te gaan tot uitvoering van het plan.
Daarnaast werd steeds meer duidelijk dat binnen het hoofdbestuur verschil van mening bestond.
Dit leidde tot het kortstondig bestaan van de *kommissie-Hagenaars* die een geslaagde poging deed de gerezen impassie te doorbreken. De kommissie kwam met een verzoenend voorstel. Hierna kwam de kwestie in een stroomversnelling. Er werd weer een nieuwe kommissie ingesteld waarin ditmaal drie hoofden van dienst als adviseurs zitting hadden. Deze *kommissie-De Ronde* borduurde verder op de verzoeningspoging van de kommissie-Hagenaars. Uitgangspunt vormde de regeling die de bevoegdheden regelt tussen alle geledingen in de humanistische beweging. Deze zogenaamde bevoegdhedenregeling was na langdurig en zorgvuldig overleg op een haar na klaar en kon daardoor makkelijk weer worden opgepakt.

Binnen korte tijd produceerde de kommissie-De Ronde een plan dat pleit voor een gefaseerde, dynamische aanpak van de beleidsorganisatie van het Verbond. Hierbij wordt een werkbare mate van autonomie van de verschillende diensten en stichtingen gewaarborgd. Door het instellen van beleidsplatforms wordt het overleg gebundeld terwijl het hoofdbestuur verantwoordelijk is voor het beleid op hoofdlijnen. Invloed op het gebied van levensbeschouwing van en naar de samenleving op elk nivo van de organisatie wordt wezenlijk geacht. De reorganisatie van het management op het centraal buro krijgt de hoogste prioriteit. Ook bepleit de kommissie een nieuw elan voor de vereniging en meer aandacht voor het verenigingswerk en de gemeenschappen. Bij dit alles geldt een sluitende begroting voor 1985 als absolute voorwaarde.
Dit plan van de kommissie-De Ronde bleek zowel voor de hoofden van dienst als het hoofdbestuur een aanvaardbaar uitgangspunt om tot de noodzakelijke herstrukturering te komen. Daarom krijgt het buitengewone kongres van het HV dit plan ter besluitvorming voorgelegd. Overigens worden daarbij ook de rapporten en reakties die de afgelopen maanden zijn geproduceerd, ter diskussie gesteld. Het woord is nu dus aan de gezamenlijke afgevaardigden uit de gemeenschappen die op 2 juni in Zutphen buitengewoon bijeen zullen komen.

Hes van Huizen

Amnesty start kampagne tegen martelen

„Uiteindelijk werd ik gedwongen te antwoorden zoals zij wilden, aangezien de pijn ondraaglijk werd", zei Fernando Benjamin Reveco Soto, die in 1982 werd gemarteld door de geheime politie in Chili. „Toen het eindelijk voorbij was, werd ik door een arts onderzocht. De volgende dag werd de ondervraging voortgezet, gepaard gaande met harde slagen op mijn gezicht en lichaam. Zij dienden sterke elektrische stroomstoten toe aan mijn handen. Eenentwintig dagen lang werd ik vastgehouden op verborgen plaatsen. Op elke dag van de eerste veertien dagen na mijn arrestatie werd ik onderworpen aan zowel lichamelijke als geestelijke marteling. Ik werd door de arts onderzocht na vrijwel elke martelpartij. Er werd me een dokument ter ondertekening gegeven, waarin stond dat ik goed was behandeld. Het bevatte ook de verklaringen die ik onder dwang had afgelegd en andere uitspraken die ik nooit had gedaan. Toen ik weigerde te tekenen, werd ik met verdere marteling bedreigd. Onder zulke omstandigheden moest ik wel tekenen."

Dit is het relaas van een man, die in Chili werd gemarteld door de geheime politie in zijn land. Evengoed had het een verhaal kunnen zijn over martelingen van een vrouw uit Turkije, een kind uit El Salvador, een student uit Libië, een politieke aktivist uit Zuid-Korea, of een kerkelijk werker uit Ethiopië. Amnesty International heeft vastgesteld dat er vandaag de dag in 98 landen regelmatig sprake is van marteling en mishandeling van gevangenen. Deze informatie is gedetailleerd beschreven in het rapport *„Martelen is Mensenwerk"*. Amnesty International doet een beroep op iedereen om aan de moedwillige en grove mishandeling van gevangenen een einde te maken.
Ter gelegenheid van deze kampagne is een rapport uit gebracht met als titel „Martelen is Mensenwerk maar de bestrijding ervan ook." In het rapport wordt het gebruik van marteling en mishandeling in 98 landen beschreven in de periode van januari 1980 tot medio 1983. Alle informatie is onpartijdig onderzocht en beschreven. Het wereldwijde landenoverzicht wordt voorafgegaan door een aantal inleidende hoofdstukken. Daarin zijn opgenomen een verantwoording van de start van deze tweede kampagne, getuigenissen van folteraars en gemartelden, aktiemethoden en juridische normen tegen marteling en wrede behandeling van gevangenen. Amnesty International wil met deze kampagne bereiken dat het martelen als „regeringsinstrument" verdwijnt. Daartoe moet het publiek duidelijk gemaakt worden wát er zich in de martelkamers afspeelt en wat daartegen ondernomen kan worden.
Het rapport dringt erop aan dat het VN-ontwerpverdrag tegen Martelen snel aangenomen moet worden: „Het bestaan van konsentratiekampen tijdens de Tweede Wereldoorlog leidde tot een VN-verdrag waarin volkenmoord wordt omschreven als een misdaad tegen de menselijkheid, de martelkamers van vandaag vragen om een soortgelijk internationaal antwoord."
Naast het (helaas) dikke rapport is er ook een nieuwe brochure verschenen met de titel *„Toen ze me over martelen vertelden . . ."* Het is een gezamenlijke uitgave van Amnesty International, het Humanistisch Verbond en de Raad van Kerken. De uitgave beschrijft de noodzaak aktie te ondernemen tegen martelen en de mogelijkheden daartoe.
De samenwerking van Amnesty International met de Raad van Kerken en het Humanistisch Verbond inzake martelen ligt voor de hand. Nog onlangs heeft de Wereldraad van Kerken op de Assemblee van Vancouver (1983) haar bezorgdheid uitgesproken over martelingen. In de humanistische visie betekent de strijd tegen martelingen opkomen voor menselijke waarden en een menswaardige toekomst. De brochure geeft een aantal mogelijkheden aan om aktie tegen martelingen te voeren zoals individuele akties die gericht zijn op buitenlandse autoriteiten, groepsaktiviteiten en akties die gericht zijn op de Nederlandse politiek.

(HvH)

TOEN ZE ME OVER MARTELEN VERTELDEN

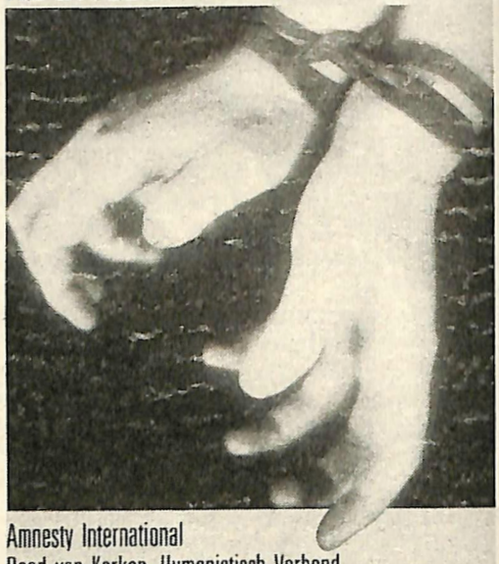

Amnesty International
Raad van Kerken Humanistisch Verbond

Het boekje „Toen ze me over martelen vertelden" is bij het Humanistisch Verbond verkrijgbaar. U kunt het ook toegestuurd krijgen door ƒ 3,50 over te maken op giro 58 t.n.v. Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van: „Boekje Amnesty"

Verbondsraad bevestigt kernwapenverklaring HV

Niet zonder slag of stoot heeft de Verbondsraad op zaterdag 14 april een verklaring aangenomen, die een herbevestiging is van de Kernwapenverklaring 1980. Het voorstel hiertoe kwam van het Humanistisch Vredesberaad. Groningen had een amendement ter tafel gebracht, waarin werd vastgesteld dat er ook een minderheid is, die weliswaar een afschuw heeft van kernwapens maar uit veiligheidsoverwegingen op dit moment het risiko van eenzijdige stappen te groot vindt.

Allereerst kwam de vraag aan bod of er op dit moment eigenlijk wel behoefte bestond aan een dergelijke verklaring. Met een kleine meerderheid werd deze vraag bevestigend beantwoord, waarna met enkele kleine wijzigingen de door het Humanistisch Vredesberaad voorgestelde tekst de eindstreep haalde.
In deze verklaring spreekt de Verbondsraad als zijn mening uit dat de opvattingen en uitspraken, zoals die zijn neergelegd in de Verklaring over het vraagstuk van kernbewapening (beter bekend als de Kernwapenverklaring uit 1980 van het Verbond) in de huidige situatie nog niets aan geldigheid hebben ingeboet. Integendeel, juist meer dan voorheen zijn zij van aktuele betekenis, met name de passage *,,wij (zijn) van mening dat niet alleen het gebruik, maar ook het bezit van kernwapens ethisch onaanvaardbaar is."*

Bovendien wordt in de Kernwapenverklaring gesteld, zo gaat de Verbondsraad verder, dat van de Nederlandse politiek ,,mag worden geëist dat vorm wordt gegeven aan een eigen beleid dat zich los maakt van de berusting, gelatenheid en volgzaamheid en dat poogt om met alle politieke middelen die ons land ten dienste staan het heersende veiligheidsdenken te doorbreken. Daarbij sluit het Humanistisch Verbond niet uit dat ons land wat zijn bijdrage aan het NAVO-bondgenootschap betreft tot eenzijdige stappen zal moeten besluiten."

Gelet op de zeer binnenkort te verwachten besluiten van de regering en de behandeling daarvan in de Tweede Kamer, heeft de Verbondsraad het hoofdbestuur van het Verbond dringend verzocht het voorgaande onverkort en onverwijld ter kennis te brengen van de Nederlandse regering, de leden van het parlement en haar kiezers."

Tot zover de verklaring van de Verbondsraad. Sommige leden van dit kollege meenden dat het Vredesberaad zelf een dergelijke verklaring dient uit te geven. Naar de letter is dit onjuist, want in de statuten staat niets over het afleggen van verklaringen of het doen van uitspraken. Naar de geest is de opmerking wellicht terecht. Het Humanistisch Vredesberaad heeft zich echter met het aan de orde stellen van deze verklaring op de Verbondsraad gebaseerd op het wél statutair vastgelegd recht tot ,,het doen van aanbevelingen" en ,,het mobiliseren van mensen binnen de humanistische beweging (. . .) die geïnteresseerd zijn in de vraagstukken van oorlog en vrede." De leden van het hoofdbestuur en van de Verbondsraad zijn mensen die behoren tot de humanistische beweging en mogen derhalve ook gemobiliseerd worden. Uiteraard mag niet worden verondersteld dat zij geen interesse zouden hebben in de vraagstukken van oorlog en vrede.
Vandaar dat de uitspraak van een representatief kollege als de Verbondsraad van groter waarde geacht dient te worden, dan een verklaring van een aantal bestuursleden van een stichting.

Chiel Verduijn

De volledige tekst van de ,,Verklaring over het vraagstuk van Kernbewapening" van het HV is verkrijgbaar door storting of overschrijving van *f* 2,– op postgirorekening 58 van de Humanistische Pers, Utrecht, onder vermelding van ,,Kernwapenverklaring."

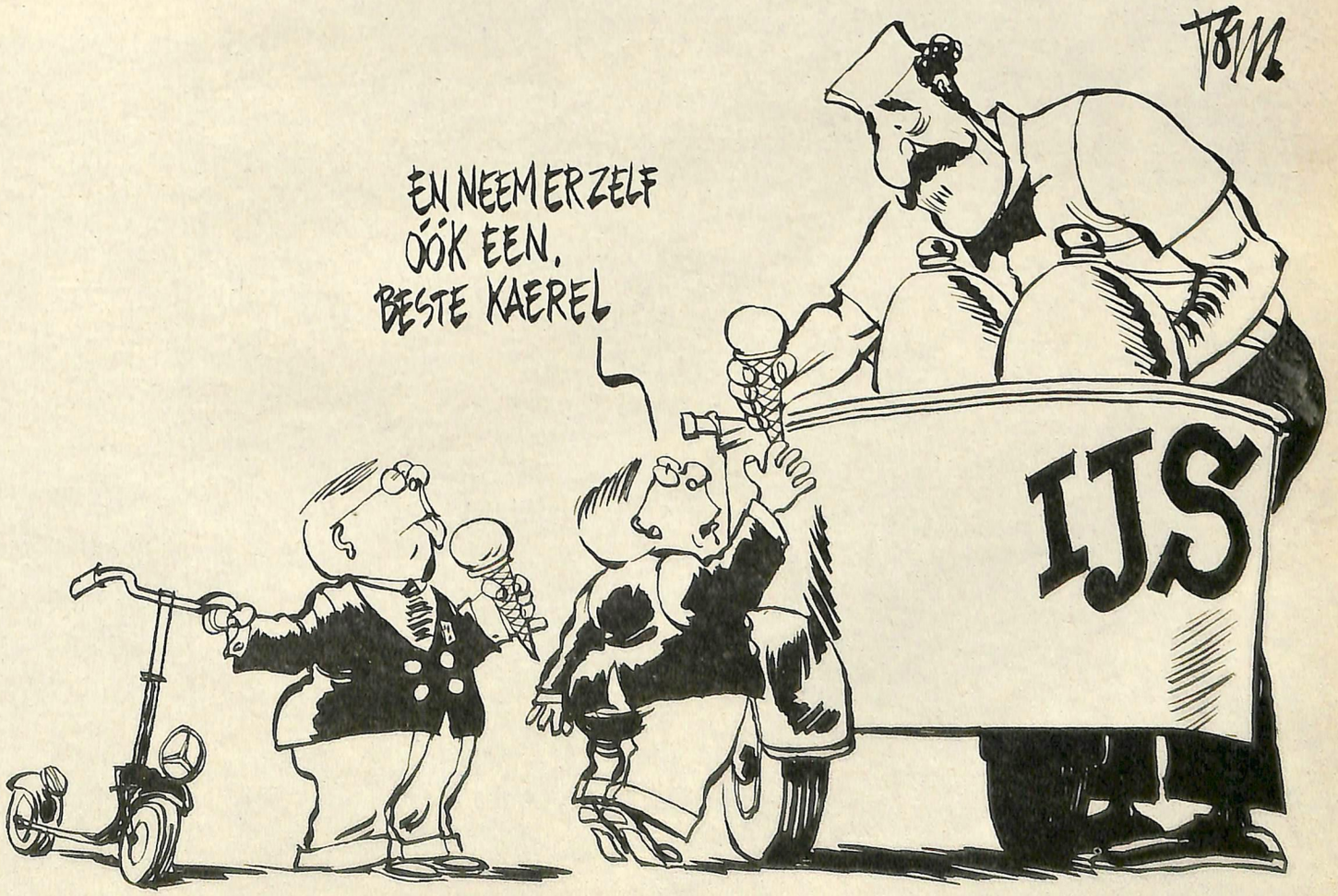

SICCO MANSHOLT

EN DE STRIJD TEGEN DE ONMACHT VAN DE MENS

Als de belangrijkste architekt van het Europese landbouwbeleid kreeg hij de bijnaam *Mr. Europe*. Anderen noemen hem wel de *Wijze Kater uit Wapserveen*. Feit is dat de momenteel 75-jarige Sicco Mansholt terug kan kijken op een lange en bewogen loopbaan waarbij hij grote invloed heeft gehad op de nationale en Europese politiek. En hoewel Mansholt zich reeds lang heeft teruggetrokken uit de aktieve politiek, is zijn invloed nog steeds groot. In 1982 stuurde de ex-minister en ex-Europees Commissaris bijvoorbeeld nog een brandbrief naar de PvdA met scherpe kritiek op het ,,nieuwe realisme" van de socialistische partij. Ook nu houdt Sicco Mansholt zich nog intensief met de wereld bezig. Zo aanvaardde hij onlangs het voorzitterschap van het Humanistisch Vredesberaad. Mansholt is bepaald niet optimistisch gestemd over de toekomst (,,Ik ben bang dat de mens het van zichzelf zal verliezen") en hij ziet dan ook steeds meer noodzaak tot radikaal en slagvaardig handelen. Ingeborg van Teeseling zocht de *Reus onder de Europeanen* op en praatte uitvoerig met hem over macht en onmacht.

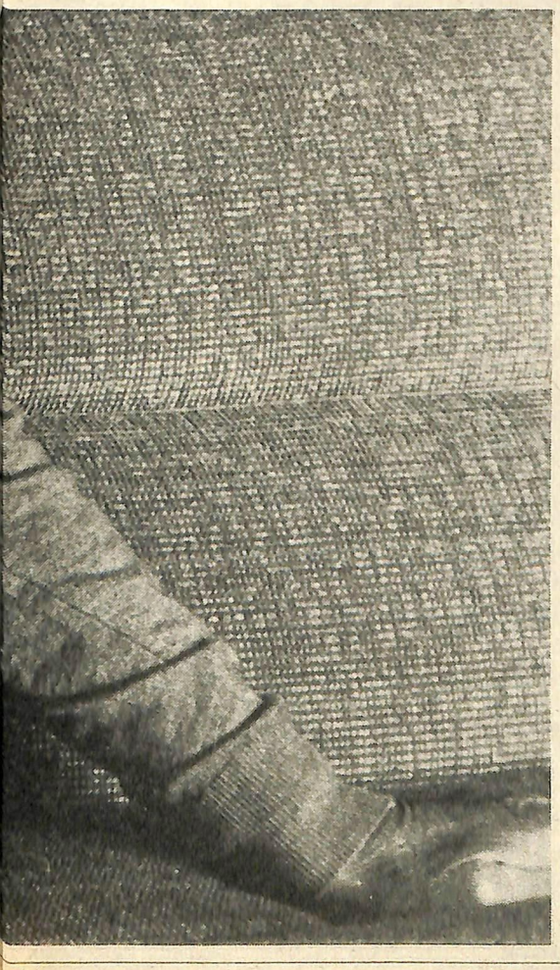

De mens is een groot gevaar voor het evenwicht op aarde. Door onze technologie, door onze wetenschap, door onze levenswijze. Wij bedreigen het voortbestaan van deze wereld, we brengen de levensvoorwaarden dusdanig uit balans dat het mij zwaar benauwt. We zijn onmachtig om ons zo te gedragen als noodzakelijk is voor dat voortbestaan. Het is in hoge mate een politiek vraagstuk. We denken er wel over na, maar de politieke wil om echt te veranderen is er niet.
Wij zijn in staat om alle mensen naar behoren te voeden, te kleden, te huisvesten en te verwarmen. Dat dat niet gebeurt is politieke onmacht. Wij zijn niet bereid, hier in het rijke westen, om offers te brengen om aan al die dingen mee te werken. Hoe noodzakelijk ze ook zijn.
Oorzaak is volgens mij het kapitalistische systeem: wij gaan uit van produktie en niet van menselijk geluk. Daarom ben ik ook heel somber over de toekomst. En dat heeft niks met doemdenken te maken, dat is realisme. Als je die realiteit niet onder ogen ziet, vlucht je voor de verantwoordelijkheid. Daar kan ik me niet bij neerleggen.
Wij hebben ons eigen lot in handen. We moeten stoppen met het opvoeren van produktie en konsumptie omdat die het evenwicht enorm verstoren. De grote bossen zijn al bijna allemaal verdwenen, de wateren zijn vervuild, het klimaat verandert. En dan praat ik nog niet eens over de kernwapens. Die, los van het feit dat ze het leven (deels) kunnen vernietigen, ook de ozonlaag zullen oplossen. Dan belanden we in een nieuwe ijstijd en is er helemaal geen leven meer mogelijk.
Ik zie al deze dingen met angst in het hart aan. Ik wou dat ik kon geloven dat de mensheid zich verstandig zal gedragen. Maar ik vrees dat het niet het geval zal zijn. Als humanist vraag je je dan af hoe het komt dat de mensheid zo onverstandig is en hoe dat te veranderen is. Ik vind het noodzakelijk om daarover te denken, het is je verantwoordelijkheid. En daar volgt een politieke verantwoordelijkheid uit, om met die gedachten iets te dóén."

Sicco Mansholt haalt eens diep adem. Boos? vraag ik. Niet boos, maar verdrietig, zegt hij met een klein glimlachje en neemt nog maar een slok koffie.
Voor de tweede keer zit ik hier, in de prachtig gerestaureerde boerderij van Mansholt in Wapserveen, Drente. En al twee keer gaat ons gesprek ongemerkt over hetzelfde: onmacht. Het zit Mansholt dwars. Vijfenzeventig jaar proberen goede dingen te doen en wat heeft het opgeleverd? vraagt hij halverwege ons tweede gesprek. Een boeiend leven? suggereer ik. Stilte. Ja, misschien wel, zegt hij dan berustend.
En zo zijn we terug bij het uitgangspunt van ons eerste gesprek: de humanist Mansholt en zijn kijk op de zin van het leven en de rol van het HV in de samenleving.

Geen dogma's

Al vierendertig jaar is hij lid van het Humanistisch Verbond. Waarom?
,,Het HV is een noodzakelijkheid voor mensen die zich samen met anderen willen verdiepen in de vraagstukken van deze tijd. Ik wil zaken als goed en kwaad, oorlog en vrede, begrip en rechtvaardigheid voor de medemens vanuit een niet-religieus standpunt bekijken. Er met andere mensen over van gedachten wisselen zodat ik een goede basis kan leggen voor een politieke overtuiging. Begrijp me goed, ik heb he-

Voor mij is het noodzakelijk geen dogma's te hebben maar al denkende tot een overtuiging te komen

lemaal geen bezwaar tegen een politiek die voortkomt uit een religieuze gedachte. Maar dan moet er wel echt gedácht worden. Vaak worden er simpelweg dogma's gevolgd en dat vind ik fout. Voor mij is het noodzakelijk geen dogma's te hebben, maar al denkend tot een bepaalde overtuiging te komen. Het humanisme is een hulpmiddel in dat denkproces."

Hoe bent u bij het HV terecht gekomen?
,,Ach, dat was een natuurlijke ontwikkeling. Ik was al lang lid van de SDAP en daar houd je je bezig met praktisch-politieke zaken. Ik kreeg toen behoefte aan verdieping. Dan ga je veel lezen en praten met mensen en zo rol je vanzelf in het HV. Vooral ook omdat ik niet religieus ben."

Mist u de zekerheden niet die een religie met zich meebrengt? Een antwoord op de vraag waartoe wij op aarde zijn bijvoorbeeld? Zou het niet makkelijk zijn om daar een antwoord op te hebben?
,,Nee", zegt Mansholt onmiddellijk, ,,want wat zijn dat voor zekerheden? Ik kijk naar de schepping, naar de samenleving en ik probeer te doorgronden waarom alles is zoals het is. Ik vind dat een groot wonder. Het is zo machtig, zo groot, dat ik vind dat je het te kort doet als je zoekt naar antwoorden. Dat zijn goedkope, oppervlakkige verklaringen. Ik verdiep me in natuurwetenschappen en zielkundige problemen. Dan kom ik ook onverklaarbare dingen tegen. Maar dat is juist de schoonheid, dat er een mysterie overblijft."

Heeft u dan geen behoefte aan een antwoord op het eeuwige ,,waarom"?
Mansholts antwoord komt twijfelend. ,,Jawel. Maar geen antwoord vanuit de Schrift ofzo. Dat moet je gewoon maar geloven omdat het nou eenmaal zo geschreven is. Ik wil kunnen zien, kunnen beredeneren. Uitgaan van een hypothese en dan verder denken. Terug ook, als je hypothese niet blijkt te kloppen. Ik vind dat veel zuiverder dan het achternalopen van een dogma. Neem het vraagstuk van het ontstaan en ontwikkelen van het heelal. Dat is zo ontzagwekkend, daar wil ik geen simpele verklaringen voor hebben."

Wilt u ook niet weten waarom uzelf er bent, wat de zin van uw leven is?
. . .Stilte . . . ,,Nee, geen behoefte aan. Je denkt er natuurlijk wel over. Maar weten? Nee." . . .Stilte . . .

Denkt u wel eens na over de dood?
Verwarring. ,,Nee, niet als iets dat op mezelf betrekking heeft. Ik ben gezond en bezig met levende dingen. Met mensen, met politieke en filosofische vraagstukken. Er is nog zoveel te genieten en nog zoveel wat ik moet doen. Ik ben niet bang voor de dood, maar ik ben bereid om voor het leven te vechten. Ik wil nog zoveel. Reizen, wandelen, denken. Ik zou willen leven totdat ik gehandikapt raak. Ik ben wél bang voor een lijdensweg en daarom ben ik ook overtuigd van de noodzaak van euthanasie."

U hebt gezegd dat u heel pessimistisch bent. Hoe ver gaat dat? Als ik u zou vragen of de wereld over 50 jaar nog bestaat, wat zegt u dan?
,,Dan zeg ik dat ik dat hoop. Ik vrees alleen dat hij niet meer bestaat zoals wij hem kennen. Ik zie een grote woestenij voor me, zonder leven, zonder ozonlaag.
Ik ben niet zo bang voor een wereldwijde nucleaire katastrofe. Veel banger ben ik voor hier en daar regionaal ontploffende atoombommen. Dat zal volgens mij niet te voorkomen zijn. Er zijn 30 landen die die wapens hebben. Dat maakt het risiko veel te groot. Verder zie ik een verstoord ekologisch evenwicht, een immense kloof tussen rijk en arm, grote tekorten op het gebied van brandstoffen en metalen. Het wordt het recht van de sterkste dat gaat heersen. Daarom voel ik me heel onmachtig op dit moment."

Echte macht

Gelooft u in macht?
,,In bestuurlijke macht niet zo. Wat zijn nou de machtigste mannen van de wereld in ieders ogen? Je hebt er één in de VS en één in de Sovjet-Unie. Maar wat kunnen zij nou doen als het gaat om de werkelijke vraagstukken? Natuurlijk kunnen zij de vinger wel of niet op de knop leggen. Maar als je ervan uitgaat dat ze dat niet zullen doen, blijft er eigenlijk weinig over.
Echte macht ligt ergens anders. Die ligt in ieder mens. Wij kunnen op ons eigen terrein mensen overtuigen. Door te schrijven, door te spreken, door invloed aan te wenden. Daarom zijn de machtigste mensen ook schrijvers en denkers: Grass, Böll, Einstein, von Weizsäcker. Dáár ligt de macht. Ook te weinig en te klein, maar groter dan de politieke macht."

Maar de mensen die u noemt zijn allemaal zo pessimistisch.
,,Ja. Dat komt waarschijnlijk omdat ze

Politikus in hart en nieren

Dr. Sicco Mansholt werd op 13 september 1908 in Ulrum (Gr.) geboren. De jonge Mansholt ging studeren aan de Koloniale landbouwschool in Deventer, waarna hij als jongste planter ging werken op een theeplantage in Preanger (Nederlands-Indië). Vooral de natuur maakte diepe indruk op hem. In 1936, na drie jaar Indië, ging hij terug naar Nederland. Hij werd lid van de SDAP, trouwde en begon een boerenbedrijf in de Wieringermeer. Een harde tijd: in toerbeurt werken Mansholt en een mede-arbeider dag en nacht.

Toen in 1940 de oorlog uitbrak, ging Mansholt bijna logischerwijs in het verzet, waarvoor hij belangrijk werk deed op het gebied van de voedselvoorziening. ,,Met mijn achtergrond en mijn familie was ik natuurlijk antinazi, antifascist, antiracist. Daar hoefden wij geen woord aan vuil te maken." Met de oorlog begon ook de politieke karrière van Sicco Mansholt. Een maand na de bevrijding, toen hij inmiddels loco-burgemeester van de Wieringermeer was geworden, riepen Schermerhorn en Drees hem naar Den Haag. Er werd een kabinet gevormd en Mansholt werd voor de PvdA minister van Voedselvoorziening en Landbouw. Dat bleef hij tot 1975 in de kabinetten Beel, Drees- van Schaik en het eerste, tweede en derde kabinet Drees. In zijn ministersperiode was Mansholt ook aktief op het gebied van de Europese landbouwintegratie. In 1950 werkte hij een plan uit voor een Europese ekonomische samenwerking op landbouwgebied. Toen in 1957 het verdrag van de Euromarkt werd getekend, waren gedeelten van dat plan daarin verwerkt.
In 1958 werd Mansholt vice-voorzitter van de Commissie van de EEG. Ook in die funktie oefende hij veel invloed uit. Voorbeeld hiervan is het Plan-Mansholt, dat de Commissie in 1968 voorlegde aan de Raad van Ministers van de EEG.
In 1972 werd Mansholt een jaar (toen werd hij 65) voorzitter van de Europese Commissie. In 1973 boog een gezamenlijke kommissie van PvdA, D'66 en PPR zich over de vraag hoe het verder moest met de politiek in Nederland. Ook Mansholt was lid van deze kommissie, die prompt de commissie-Mansholt werd gedoopt. Na 1973 hield Mansholt zich bezig met de politieke vertaling van het bekende rapport van de Club van Rome dat handelt over de grenzen van de groei.

Op het moment is Sicco Mansholt vooral denker en schrijver. *De oude wijze man in Wapserveen* houdt zich bezig met problemen als honger, het milieu, de bewapening en de werkloosheid. Hij leest, praat, formuleert en stimuleert nieuwe ideeën. Een politikus in hart en nieren, die desondanks in zijn autobiografie ,,de Crises" (1975) zegt: ,,Ik heb er nooit naar gestreefd politicus te worden. Ik ben meegesleept door de omstandigheden en het toeval."

diep hebben nagedacht. Dat is dan de logische konsekwentie.
Kijk, ik was vroeger heel optimistisch. Het was vlak na de oorlog, je had het gevoel dat alles mogelijk was. Honger in de wereld? We produceren gewoon meer en dan gaan we dat eerlijk verdelen. Dat idee had ik ook toen wij de FAO oprichtten, de voedsel- en landbouworganisatie. Zalige onwetendheid was dat, alles zou weer goedkomen. Dan word je jaar in, jaar uit gekonfronteerd met allerlei problemen en onze onmacht om er iets aan te veranderen. We zijn onmachtig om tegenkracht te geven. Neem die demonstraties tegen de kernwapens. Ten eerste hadden we die natuurlijk dertig jaar eerder moeten houden. Maar goed, we houden ze nu. Wat zou de konsekwentie kunnen zijn? Dat de regering Nederland tot kernwapenvrije zone uitroept. En wat dan? Ik ben daarvóór hoor, maar het verandert in wezen niets aan het probleem. Het is een signaal, een voorbeeld. Meer niet. Wat heb je er aan als de Pershings niet in Woensdrecht komen, maar wel in Westfalen? Dat lost het probleem toch niet op? Het heeft alleen politieke betekenis. En die is natuurlijk goed.
Maar wat denk je dat er gebeurt als er wél geplaatst wordt? Ook angst slijt, zelfs bij mij. Ik woon op tien kilometer afstand van Havelte. Een basis met atoomkoppen, maar daar ben ik aan gewend. Je leert overal mee leven."

Bestaat er behalve individuele macht helemaal geen ander soort macht in de wereld?

„Jawel, die is er wel, maar onzichtbaar, ongrijpbaar. De grootste macht zit daar waar je haar niet ziet. Op het moment dat je haar kunt aanwijzen en je je ertegen kunt verzetten is ze minder gevaarlijk. Denk aan de macht van het internationale kapitaal, van het bankwezen en de multinationals. Die kunnen beschikken over het wel en wee van miljoenen mensen. Deze hele maatschappij heeft zich afhankelijk gemaakt van geld.

Je koopt er eten mee, brandstof, je voortbestaan zelfs. Degenen die dat geld in handen hebben zijn dus oppermachtig. En daar kunnen wij, daar kunnen regeringen nauwelijks invloed op uitoefenen.
Enkele jaren nadat ik uit Brussel terugkwam vroeg sekretaris-generaal van de VN Waldheim mij of ik in een kommissie van de Verenigde Naties wilde uitzoeken wat de invloed van multinationals is op de ontwikkelingen in de wereld. Daar zijn we met twintig mensen twee jaar mee bezig geweest. Die jaren hebben mijn ogen geopend. Waar wij politiek onmachtig zijn om de krachten te bundelen kan het grootkapitaal dat wél. Grote, goed georganiseerde multinationals met doelbewuste politiek.

Zeer efficiënt, snel besluitend, krachtige leiding. Je zou wensen dat wij zo'n organisatie konden gebruiken voor het welzijn van de mensen. General Motors, Exxon, Gulf, Shell, noem ze maar op. Dat zijn hele gevaarlijke organisaties voor het voortbestaan van de mensheid."

Is die besluiteloosheid het grootste probleem van de politiek?

„Jazeker. Er is grote behoefte aan slagvaardig beleid. Er worden geen besluiten genomen, er wordt alleen gepraat. En ik ben bang dat we wel eens te lang zouden kunnen praten. Dat het over een paar jaar te laat is. Neem de Verenigde Naties, de FAO, UNICEF, allemaal onmachtige organisaties. Er is toch niets terecht gekomen van wat wij toentertijd met die clubs voor ogen hadden? Dat is een teleurstelling voor mij, ja. Al die grote idealen en wat hebben we ervan gemaakt? Niks, toch? Vreselijk vind ik dat."

Politieke middelen

U heeft in de Europese politiek vaak met de vuist op tafel geslagen. Ik herinner mij een verhaal over dagenlange vergaderingen over de bereidingswijze van spagetti. Daar bent u toen heel provocerend in geweest. Nu moet het maar eens afgelopen zijn met het gepraat, nu gaan we wat doen, schijnt u gezegd te hebben.

„Ja, ik wilde wat bereiken natuurlijk. Dan ga je een strategie ontwikkelen, politieke middelen gebruiken om iets gedaan te krijgen. Provoceren kan dan zo'n middel zijn. Ik vind dat ook leuk, dat is politiek. Maar je gebruikt ook andere manieren. Ik zal je een voorbeeld geven. De diskussie over het landbouwbeleid binnen de gemeenschap sleepte zich op een gegeven moment al tijden voort zonder besluiten. Het ging toen

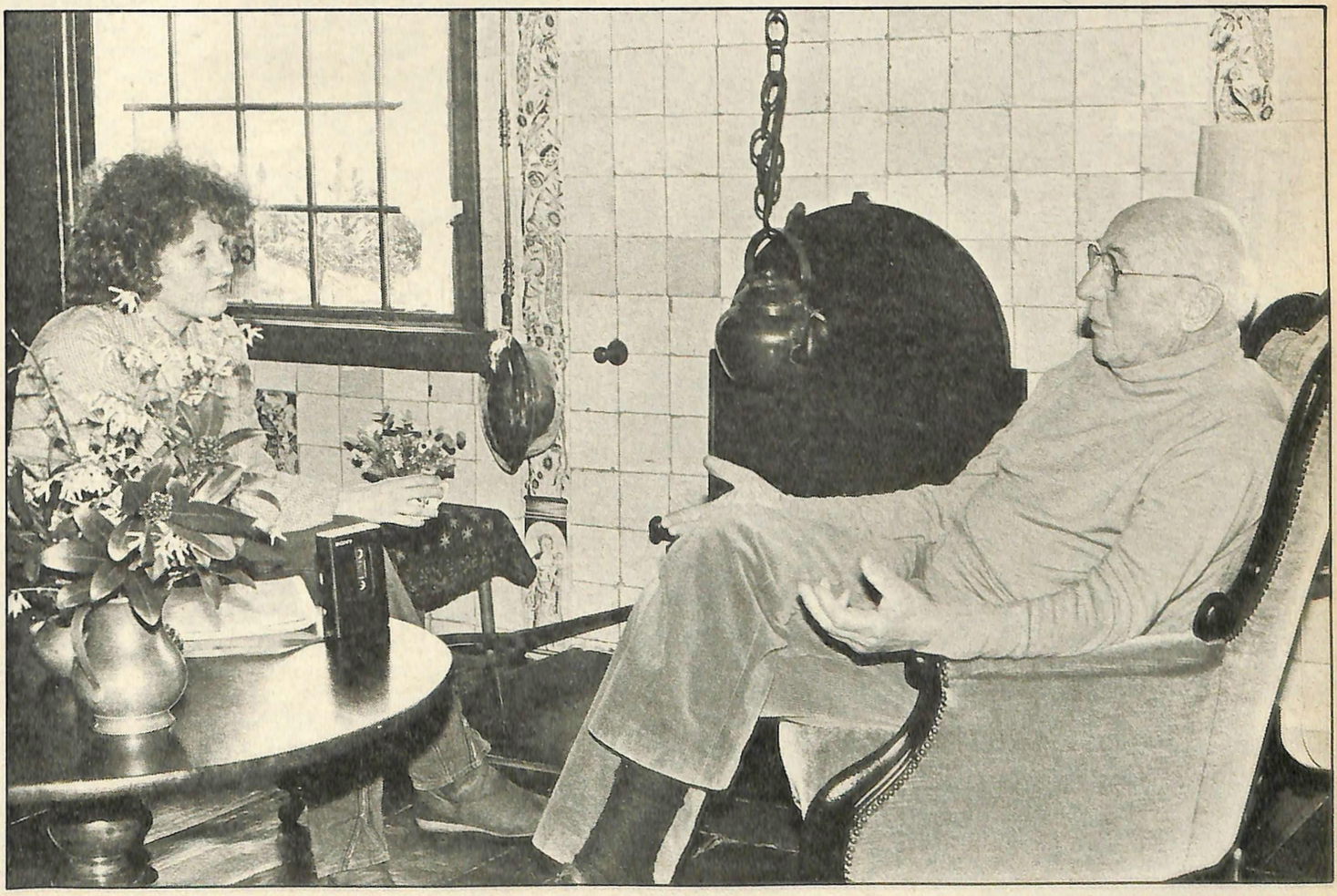

Foto: Anna Groot

Ingeborg van Teeseling in gesprek met Sicco Mansholt

over marktstabilisatie binnen de gemeenschap. Duitsland was erg tegen, Frankrijk erg voor. De Duitsers wilden eigenlijk geen gemeenschappelijk landbouwbeleid, zij wilden vrijhandel met de VS. Dan ga je dus praten. Met Adenauer, met Erhard, met Kennedy. Dan zeg je: goed, wat mij betreft krijgen jullie de vrijheid om te onderhandelen met elkaar over vrije handel, maar éérst het landbouwbeleid. En zo is het gegaan.
Nou, dat is een strategie, dat is provoceren, tegen elkaar uitspelen. Dat doe ik, want dat is politiek. Nadenken, analyseren, onderhandelen, ageren, overtuigen, dat hoort er allemaal bij. Af en toe moet je grenzen trekken. Zeggen dat er verdomme eens spijkers met koppen geslagen moeten worden. Dat je anders aftreedt. Anders is er geen politiek meer te bedrijven. Dat eindeloze gezeur, die lafheid, die angst voor beslissingen, daar kan ik niet tegen."

Maar veel besluiten nemen betekent dat je ook meer fouten maakt.

„Ja, dat is waar en voor sommige schaam ik me nog steeds.
Eén van mijn grootste fouten heeft te maken met Indonesië. Ik was minister van Landbouw ten tijde van de politionele akties daar. Ik heb dat over me heen laten gaan, heb me daar niet tegen verzet. Dat is een soort slapheid geweest, ik heb dat toen van me afgezet. Ben als een monomane vakidioot met de honger in de wereld bezig geweest, met landbouwproblemen. Dat had niet mogen gebeuren, ik had moeten aftreden. Dat zou me niet weer overkomen. Het is een zwarte bladzijde in mijn politieke geschiedenis. Ik vind het nog steeds heel erg, ik schaam me er diep voor."

Komt dat nou ook omdat u linkser bent geworden?
„Links?" Stilte. Twijfel. „Ja, noem het maar links. Dat kan ook niet anders. Als je je bezig houdt met grote vraagstukken in de politiek wordt je radikaler. Bestuurlijke ervaring doet daar nog een schepje bovenop. Ik zie steeds meer de noodzaak tot radikaal handelen. Het is ook een verzet tegen de besluitenloosheid, tegen de halfheid, de lafheid. Inzicht maakt je radikaler, linkser als je dat zo wilt noemen. Ik denk dat mijn achtergrond daarin ook meespeelt. Mijn ouders waren links, waren socialist. Mijn grootvader steunde Domela Nieuwenhuis, was een vriend van Multatuli. Zelfs als grote boer. Als dat je nest is, telt dat waarschijnlijk mee.
Maar links maakt niet optimistisch. Ik ben bang – en daar blijf ik op terugkomen – dat de mens het zal verliezen van zichzelf. Een vreemde, beangstigende strijd."

Blijven proberen

Maar is er dan helemaal geen spoortje licht meer?
„Echt licht niet, nee. Maar je moet blijven proberen. Wij zijn nu bezig een idee uit te werken wat we *verankerde ontspanning* noemen, een socialistisch initiatief. Het gaat ervan uit dat we streven naar een situatie waarin het onmo-

Foto : ANP

Mansholt bij zijn vertrek uit Lauwersoog

DE DROOM VAN

Het is augustus 1982 als Sicco Mansholt (dan 74 jaar) eindelijk toegeeft aan een lang gekoesterde droom: een zeiltocht „rond de wereld." Hij heeft er een jaar voor uitgetrokken. De tocht moet gaan van Lauwersoog via Guernsey naar Spanje. Van daaruit zal zijn zeilschip de Atlante II koers zetten naar Madeira en de Kaapverdische Eilanden. Dan naar het Amazonegebied in Brazilië en het Caraïbisch gebied. De tocht terug leidt via de Bermuda-eilanden en de Azoren.
„Die reis was een droom die ik al had toen ik als jongetje in mijn geboorteplaats in de Westpolderdijk over het wad keek. Op zondagochtenden lagen mijn vader en ik samen op de dijk. Gewoon te kijken en te luisteren naar de stilte. Toen al dacht ik: ik wil naar zee, ik wil gaan varen. Dat is er lang niet van gekomen, maar ik droomde er wel vaak van. Rare dromen, soms. Bijvoorbeeld dat op het land zeil en mast verstrikt raken in de tramdraden. Dan zit het je wel erg hoog, dus moest het er op een gegeven moment maar gewoon van komen."
Maar de politikus in Mansholt verloochent zich niet: behalve reisbeschrijvingen en zeilboeken gaat er studiemateriaal mee („waar ik hier niet aan toe ben gekomen"). Op zee en in de havens die hij aandoet bestudeert hij zaken die hem altijd al bezig hebben gehouden: wereldvervuiling, de Oost-Westverhouding, werkloosheid en werkgelegenheid. Mansholt: „Je hebt de tijd en de rust om rustig na te denken. Je kunt wat afstand nemen van de vraagstukken waar je dagelijks mee wordt gekonfronteerd." Ergens tussen Europa en Zuid-Amerika komt hij bijvoorbeeld tot de konklusie dat er een heel ander belo-

gelijk én ongewenst wordt om elkaar aan te vallen of te bedreigen. Uitgangspunt is een bepaald veiligheidssysteem dat wereldwijd moet worden opgebouwd. Geen zinloze konferenties die toch niets opleveren, maar intense samenwerking. Weer: niet praten, maar doen dus. Verregaande samenwerking op alle gebied, ekonomisch en anderszins."

Is dat wel haalbaar? Europa in haar eentje redt het al nauwelijks.
„Ik wil me niet laten ontmoedigen door de vraag naar haalbaarheid. Ik weet pas dat het niet haalbaar is als we het hebben geprobeerd en het is mislukt. Het kan lukken, daar ga ik nu van uit."

Ingeborg van Teeseling

MANSHOLT

ningssysteem moet komen. De leus „samen sterk voor poen en werk" acht hij gedateerd. Mansholt bekeert zich tot het basisinkomen voor iedereen, waarbij de plicht om te werken wordt afgeschaft.
De Atlante II heeft twintig postadressen onderweg. Daar ontvangt Mansholt zijn nieuws uit Nederland. „Knipsels, meer was niet nodig, er stond toch alleen maar ellende in." „Door zijn reis krijgt Mansholt ook de kans de betrekkelijkheid van Nederland en zijn politiek in te zien. „De mensen onder-weg weten niets van Holland. Is het een demokratie? vragen ze. Het enige wat ze van ons weten is wie Johan Cruijff is en dat we goed zijn in voetballen." Verder is Mansholt heel geïnteresseerd in de mensen en de landen op zijn reis. Hij koopt de plaatselijke kranten, praat zoveel mogelijk met mensen en wandelt vaak kilometers het land in. „Ik loop graag, soms dagen lang. Onderweg kom je veel in kontakt met de bevolking. In havens wonen namelijk andere mensen. Zo kom je vaak nader tot zo'n samenleving. Ik ben zelden op die wandelingen andere buitenlanders te voet tegengekomen. Ze blijven allemaal bij de havens hangen, die toeristen."

Op 2 juli 1983 keert Sicco Mansholt terug in Nederland. Bruin verbrand, vol nieuwe ideeën en massa's ervaringen rijker. De droom is uitgekomen. Wat nu? Nieuwe dromen? „Het dromen is niet opgehouden. Ik zou best nog eens zo'n tocht willen maken, maar dat zal er wel niet meer van komen. Ik vind het vervelend voor mijn vrouw als ik zo'n tijd weg ben en zij kan niet mee. Maar het dromen is gebleven." (IvT)

Themadag Werkgroep geestelijke gehandikapten

Op zaterdag 6 oktober organiseert de Humanistische Werkgroep Geestelijk Gehandicapten (H.W.G.G.) een dag met als thema: „plaats maken" Deze tweede ontmoetingsdag beoogt om na te gaan wat het HV voor geestelijken gehandikapten, ouders en naaststaanden (familieleden, vrienden, werkers in de zorg) zou moeten doen op het gebied van levensbeschouwing en levensovertuiging. Belangstellenden voor deze dag kunnen zich opgeven bij de sekretaresse van de Werkgroep: Mevrouw F. Knap-van Rij, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Te zijner tijd ontvangt u dan de stukken voor deze bijeenkomst en een opgave van plaats, tijd en kosten verbonden aan deze dag. Informatie over de eerste dag (22 oktober 1983) is op aanvraag te verkrijgen op bovengenoemd adres.

Zomerweek Humanisme en homoseksualiteit

De Volkshogeschool „Overcinge" organiseert in samenwerking met de Homowerkgroep van het HV evenals vorig jaar een zomerweek, van 2 tot 6 juli. Centraal in deze week staat het thema: *„Humanisme en Homoseksualiteit"*. Wij denken rond dit thema aan onderwerpen als: rollenpatronen, vooroordelen, variaties in relaties, het hebben, of willen hebben van kinderen, homoseksualiteit en het overheidsbeleid, fascisme, racisme en seksisme. Deze onderwerpen worden op verschillende manieren uitgewerkt, bijvoorbeeld middels diskussie, rollenspel, video, etc. In het programma zal er voldoende ruimte zijn om te ontspannen en te genieten van de bosrijke omgeving van Havelte. De kosten bedragen *f* 225,- per persoon.
Voor inlichtingen kunt u kontakt opnemen met: Ferry van der Zant, tel. 01717-6628; Peter Mantz, tel. 020-908916; Margreet Steendijk, tel. 05214-1541. Opgave *vóór 10 mei* bij: Volkshogeschool „Overcinge", Postbus 52, 7970 AB HAVELTE. Tel. 05214-1541

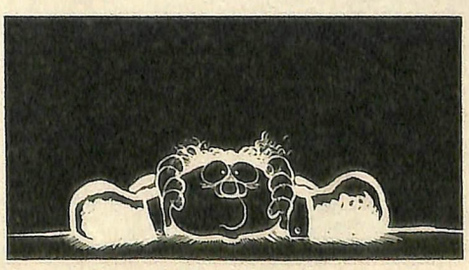

Foto: Anna Groot

Holman nu ook op HV-radio

Theodor Holman is alweer geruime tijd een vaste medewerker van de „Humanist" die zowel door de redaktie als vele lezers hogelijk wordt gewaardeerd. Elke maand schrijft hij over kunst en kultuur en altijd weet hij weer een levensbeschouwende draai te geven aan alles wat hem voor de voeten komt. Sinds kort werkt Theodor Holman ook mee aan het HV-radioprogramma „Het voordeel van de twijfel". Elke dinsdagmiddag doet hij in zijn rubriek „Modern Leven" (die begint met een jodelende lokroep) verslag van zijn wederwaardigheden. Zo bezocht hij reeds een Baghwan-dancing, de Nacht van de Poëzie en een kursus Beatballet. Dus behalve elke maand in de „Humanist" nu ook elke dinsdag (in elk geval tot de zomer) op de radio te horen: Theodor Holman.
Op de foto: Holman met zijn belangrijkste inspiratie bron, zijn dochtertje Marscha. (HvH)

HV – Radio in mei over Hiroshima-dagboek

In zijn Hiroshima-dagboek beschrijft de Japanse arts Michihiko Hakhiya zijn leven in Hiroshima vanaf het moment dat daar de atoombom viel. Enkele maanden en vele verschrikkingen later trekt hij de eerste schuchtere konklusies over de slachtoffers en hun ziekteverschijnselen. Gedurende alle woensdagen in de maand mei zal de HV-radiorubriek „Het voordeel van de twijfel" aandacht aan dit opmerkelijke dagboek besteden. Daarnaast is er een reaktie te horen van de Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie. Verder in het programma ook een vredesagenda en aandacht voor de aktiviteiten van het Humanistisch Vredesberaad.

Het voordeel van de twijfel, van 18.30 tot 19.00 uur op Hilversum 2/4.

DE INDOKTRINATIE VAN DE KORTE BROEK IN HET DERDE RIJK

Dit stuk schrijf ik aan een tafeltje in Arti. Ik heb hier zojuist de tentoonstelling ,,Kinderen in het Derde Rijk 1933-1945" gezien.
In de katalogus die bij deze tentoonstelling hoort, lees ik:
,,Wir schlagen Euch vor, den Katalog auch einmal gemeinsam mit Euren Eltern oder Grosseltern anzuschauen, die die damalige Zeit als Kinder Jugendliche oder Erwachsene miterlebt haben und sicher viel darüber erzählen können."
Deze katalogus is duidelijk bedoeld voor Duitse kinderen. Inderdaad hebben die veel meer kans om hun ouders en grootouders naar die tijd te vragen.
Mijn grootouders zijn toen omgekomen.

Oorspronkelijk heet deze tentoonstelling ,,Karlsruher Kinder im Dritten Reich" en ze werd bedacht en uitgevoerd door het kindermuseum in Karlsruhe.
Ik probeer me voor te stellen wat die Duitse kinderen te horen krijgen als ze met hun grootouders praten. Horen ze een schuldbelijdenis? Zouden die grootouders werkelijk vertellen dat ze destijds dom gehandeld hebben?
Ik geloof er niets van.
Ik denk ook niet dat ze het derde rijk zullen ophemelen.
,,Opa, wie was Hitler?"
,,Een politikus die in 1933 aan de macht kwam, jongen." Er wordt niets mee miszegd – en toch is het niet helemaal de waarheid.

Daarnet stond ik voor een bank die vroeger blijkbaar in Karlsruhe in een park heeft gestaan, en ik las daarop: ,,nur für Arier."
Ik kon die bank aanraken, ik kon erop plaatsnemen – en toch geloofde ik het niet. Toen niemand keek, ging ik – niet-Arier ten slotte – even zitten. Er gebeurde niets. Er zou ook niets gebeuren. Toch voelde ik me hoogst ongemakkelijk.

Ik neem aan dat deze tentoonstelling bedoeld is voor vooral Duitse jongeren van tussen de, laten we zeggen, veertien en zestien maar ik vraag me af of het hun wat zegt.
Als ik veertien was geweest had het me weinig gedaan. Ik vond het op die leeftijd jammer dat mijn ouders tijdens de oorlog in Japanse krijgsgevangenschap hadden gezeten, want vriendjes van mij bezaten ouders die de oorlog met de duitsers hadden meegemaakt. Die ouders konden spannende verhalen vertellen over wat er in Amsterdam was gebeurd. Verhalen over moffenhoeren die waren kaalgeschoren op het pleintje waar ons huis stond in de Potgieterstraat. Ook herinner ik mij dat ik op de middelbare school een leraar had over wie het verhaal ging dat hij tijdens de oorlog in het verzet zat en toen duitsers neerknalde. De allereerste keer dat ik hem zag, maakte grote indruk op me. Hij kwam de klas binnen, liet zijn handen zien en zei: ,,Deze handen hebben wel eens iemand gewurgd." We begrepen wat hij bedoelde te zeggen: Ik heb een duitser gekeeld en dat doe ik met jullie ook als jullie je bek niet houden.
Hij had altijd orde.
Als wij de gevallenen van de school herdachten, huilde hij en dan hadden wij allemaal medelijden met hem.
Toen ik veertien was, dacht ik dat er in de oorlog maar twee soorten mensen waren geweest: goede en foute.
Nuanceren deden wij niet – dat kon in de jaren vijftig en zestig ook helemaal niet.

Wat zou ik graag Duitse grootouders gehad hebben.
Hoe zouden die nu tegenover die bank staan?
,,Bent u echt anders gaan denken, opa, toen Duitsland zich overgaf?"

Ik vraag me af wat de makers van de tentoonstelling precies willen.
Laten zien hoe de jeugd werd geïndoktrineerd?
Ik weet zeker dat ik me ook had laten indoktrineren. Een mooi uniform, geheime riten, geheimzinnige wapens, fraai bewerkte dolken, fluitjes, helmen, eeuwige trouw zweren, kamperen, noem maar op. Welke jongen valt daar niet voor?
Toen ik veertien was, wilde ik ook militair worden. Ik wilde zelfs het Amerikaanse leger dienen, want ik dacht werkelijk dat Rusland ons wilde bezetten.
Wat stond de makers van de tentoonstelling voor ogen toen ze het interieur van een woon/slaapkamer maakten zoals dat in Karlsruhe rond 1940 er ongeveer moet hebben uitgezien?
Ik zie een tamelijk burgerlijke inrichting.
Aan de muren hangen foto's van soldaten.
Wat denkt een Duitse jongen als hij dit ziet?
Bij mij thuis ziet het er ook zo uit? Of juist: gelukkig ziet het er bij mij thuis heel anders uit?

Het meest indruk maakt op mij de schoolklas die men met authentiek materiaal heeft ingericht.
In leesboekjes komt het nazisme voor, maar ook in de taal – en rekenboekjes. Zelfs op de landkaarten ziet men de invloed van het nazisme.
Toen ik dit lokaal zag, besefte ik weer eens hoe onbegrijpelijk alles was.
Ik heb vroeger mijn ouders wel eens

Theodor Holman over de expositie Kinderen in Het Derde Rijk 1933-1945

gevraagd: Zagen jullie het nazisme niet aankomen?" Dan zeiden ze: ,,Ja hoor, dat zagen we heel goed." ,,Maar waarom deden jullie er dan niets tegen?" Dan antwoordden ze: ,,Hoe dan? Hitler kwam toch op een demokratische manier aan de macht?"

Voor mijn generatie blijft de Tweede Wereldoorlog een mysterie – naarmate ik ouder word ga ik daar steeds meer van begrijpen. Net deze week bijvoorbeeld las ik in Vrij Nederland over Anton Mussert. Hij komt uit dat stuk naar voren als een oerburgerlijke, wat bangelijke man, een zielepoot, geen slimmerik of briljant politikus. Het mysterie is: hoe komt het dat deze man toch nog zoveel invloed heeft gehad?
Wat ik echter hoe langer hoe meer begrijp, is dat je in de politiek niet iets hoeft te kunnen om wat te bereiken. Als je je kop maar mee hebt. Net deze week ook las ik in de krant dat D'66 op zoek is naar een leider met ,,uitstraling" en dat de PvdA eveneens uitkijkt naar ,,een kop die het goed doet". Mussert deed

Walther Bächle tussen zijn trotse ouders. Onder: zijn overlijdensadvertentie

Zwei Tage vor Vollendung seines 20. Lebensjahres fiel bei einem Sturmangriff im Osten unser tapferer, hoffnungsvoller Sohn und Enkel

SS-Scharf. und O.-A.

Walther Bächle

Abiturient 1941, Inhaber verschied. Kriegsauszeichnungen u. Träger des gold. Ehrenzeichens der HJ., ehem. Standortführer der Ettlinger HJ. Getreu seinem Fahneneid opferte er sein junges Leben zur Rettung seines von ihm über alles geliebten Vaterlandes. Wir geben uns. Bestes.

Ettlingen, den 2. März 1943 Steigenhohl 24.

Hans Bächle und Frau Martha, geb. Stutz; Elisabeth Bächle Wwe.

Bitte keine Beileidsbesuche.

het blijkbaar goed – hij schijnt een perfekt gevoel voor de media gehad te hebben.

Eén van de doelstellingen van deze tentoonstelling is zonder twijfel geweest: wij moeten de jeugd waarschuwen. Wat vroeger gebeurde, kan nu zo weer gebeuren.
Tja. – Het is zeker waar.
Maar wat daarin de rol is die de jeugd speelt weet ik niet.

Met fascisme en jeugd heb ik twee keer in mijn leven ervaring gehad.
In 1976 was de eerste. Ik was toen net leraar Nederlands. Op een dag zie ik dat een meisje in mijn klas allemaal hakenkruisen op de muur tekent. Ik kwaad. Scheld het kind uit tot ze huilt en voel me een goed pedagoog. Als ik het kind later nog eens onder handen wil nemen, blijkt ze nergens van te weten. Ze flapt er van alles uit. Ze maakt antisemitische opmerkingen, maar weet absoluut niet wie en wat joden zijn.
Het enige dat ze beseft is dat bij ons de oorlog nogal gevoelig ligt; ze wéét dat wij kwaad worden als zij zulke dingen zegt en omdat ze (waarschijnlijk) aandacht nodig heeft, kletst ze maar wat.
Het tweede geval vond kortgeleden plaats. Enkele leerlingen plakten de school vol met stickers van de Centrumpartij.
Tja.
,,Waarom doen jullie dat jongens?"
,,Omdat al die buitenlanders het land uit moeten, meester." Ik schrok me rot, geef dat uur geen les maar ga praten. Al gauw ontstaat er een diskussie van niks. Yasser mag blijven, evenals Usje, Güll, Fadim en Aysje – eigenlijk mogen alle buitenlanders blijven die ze kennen.
Ik bedoel, het is weerzinwekkend wat de leerlingen zeiden, maar ze zijn ook zo om te praten. Ze luisteren naar me met zulke ogen.
,,En bied nu je excuses maar aan" zeg ik en de lieverds doen het. Aan de andere kant besef ik ook wel dat ze morgen weer in staat zijn om een homo in het park in elkaar te slaan of een bom in het stadion te laten ontploffen.
Ik liep vroeger weg met de Stones en The Beatles. Als John Lennon had gezegd; ,,Willen jullie pro-Hitler stickers op jullie schooltassen plakken – dan had ik dat waarschijnlijk gedaan.
Als mijn vader, mijn oom, mijn broer, mijn onderwijzer, mijn hopman en mijn sportleraar dat dan ook hadden gedaan, dan had ik hen helemaal gevolgd – waarschijnlijk tot de dood toe.

Toen ik daarnet nog een keer de tentoonstelling bekeek, vroeg ik me af hoe ik dat later met mijn dochter ga doen. Wat moet ik haar vertellen? Waar moet ik haar voor waarschuwen. Zal ze naar me luisteren? Ik denk het niet.
Ik zal haar, denk ik, vertellen over haar opa en oma en wat die hebben meegemaakt. Ik zal haar proberen uit te leggen wat beschaving en fatsoen is, wat rechtvaardig is en niet rechtvaardig, en ik hoop dat ik dan besef dat de eerste de beste idioot haar op andere gedachten kan brengen.

Op de tentoonstelling zie je een foto van Walther Bächle met zijn ouders.
De hele familie is gelukkig.
Vader heeft zijn uniform aan waar hij overduidelijk trots op is. Hij heeft het thuis goed. Hij heeft een arische vrouw getrouwd en een prachtig arisch kind gekregen. Straks gaat vader naar het front, nu neemt hij het er nog even van.
Moeder is één en al geluk. Ze is duidelijk blij met met haar man en kind.
Het aandoenlijkst is Walter.
Hij beseft niet wat er in de wereld gebeurt.
Het maakt hem zo gelukkig in zijn Hitler-jugend pakje.
Hij wordt in Rusland doodgeschoten.
Wij noemden hem: de Vijand.

Theodor Holman

Tentoonstelling: Kinderen in het Derde Rijk. Begeleid lesmateriaal bij het Goethe-Instituut, Amsterdam. De tentoonstelling gaat naar Utrecht, Stichting Opleiding Leraren (10 mei tot 30 mei); Nijmegen, Museum Comanderie St. Jan (9 september tot 4 oktober) en naar Tilburg, Stadsschouwburg (12 oktober tot 4 november).

Wij twee jongens

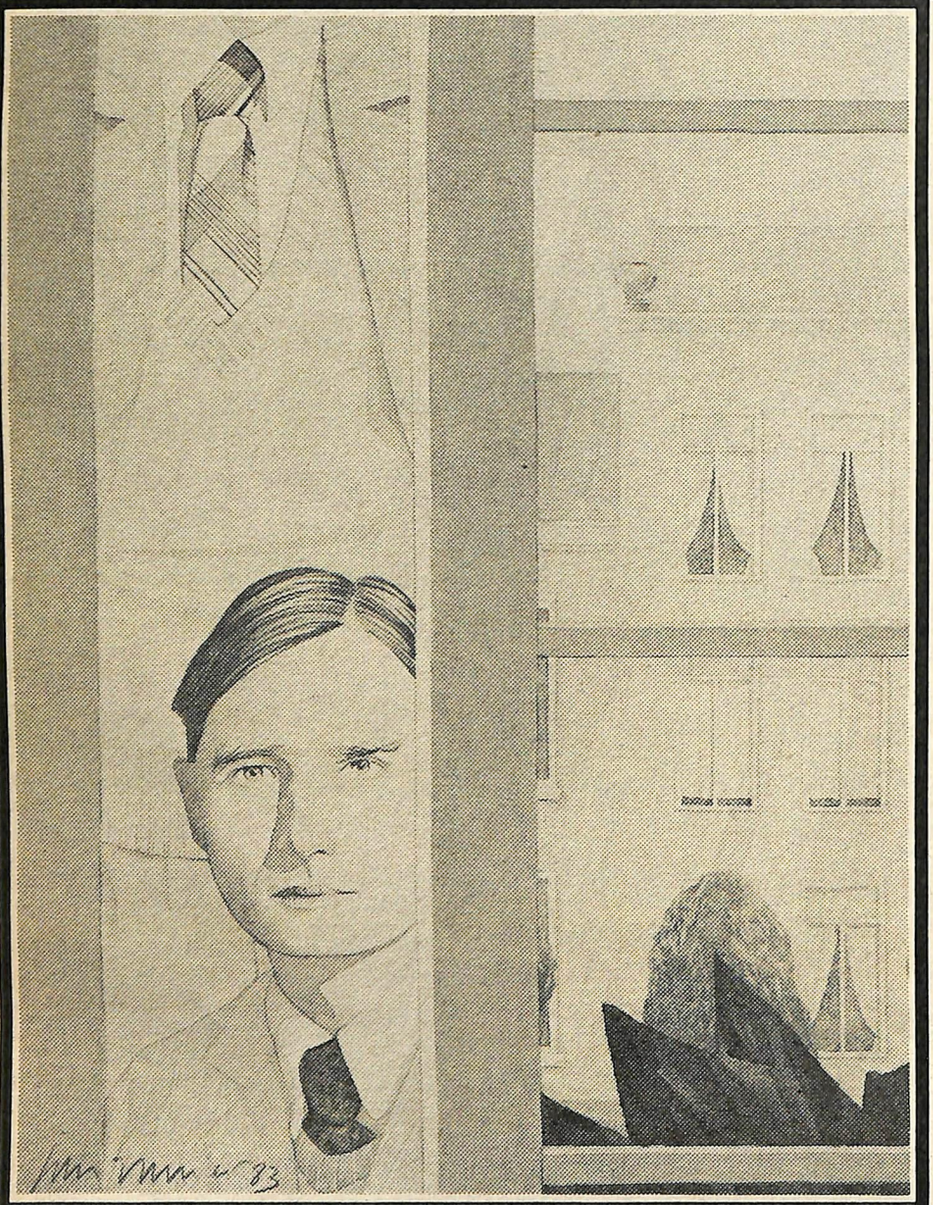

Wij twee jongens bevat werk van 28 auteurs, onder wie:
Michail Koezmin (Rusland), D.H. Lawrence (Engeland), K.P. Kaváfis (Griekenland), Matei Caragiale (Roemenië), Witold Gombrowicz (Polen), Federico García Lorca (Spanje), Christopher Isherwood (Engeland), E.M. Forster (Engeland), Jean Genet (Frankrijk), Giorgio Bassani (Italië), Allen Ginsberg (Amerika), Christian Kampmann (Denemarken).

Internationale bloemlezing van mannelijke homoseksualiteit in de twintigste-eeuwse literatuur.
Samenstelling: David Galloway en Christian Sabisch.

Dit boek is in zijn soort de eerste werkelijk internationale verzameling, waarin een zo groot mogelijke variëteit in culturele achtergrond wordt geboden. Opgenomen is zowel werk van gevestigde auteurs, als werk dat veelal sinds lang niet is herdrukt of zelfs werd verboden, als verrassende bijdragen uit Rusland, Polen, Roemenië, Argentinië en Brazilië.

Van iedere auteur zijn beknopte gegevens over leven en werk opgenomen.

In een uitvoerige inleiding plaatsen de samenstellers de homoseksuele cultuur in een historisch perspectief, waarbij de nadruk uiteraard op de literatuur ligt. In het nawoord wordt kort ingegaan op de Nederlandse homoseksuele literatuur.
Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Gebonden, 342 blz., f 42,50

MANTEAU

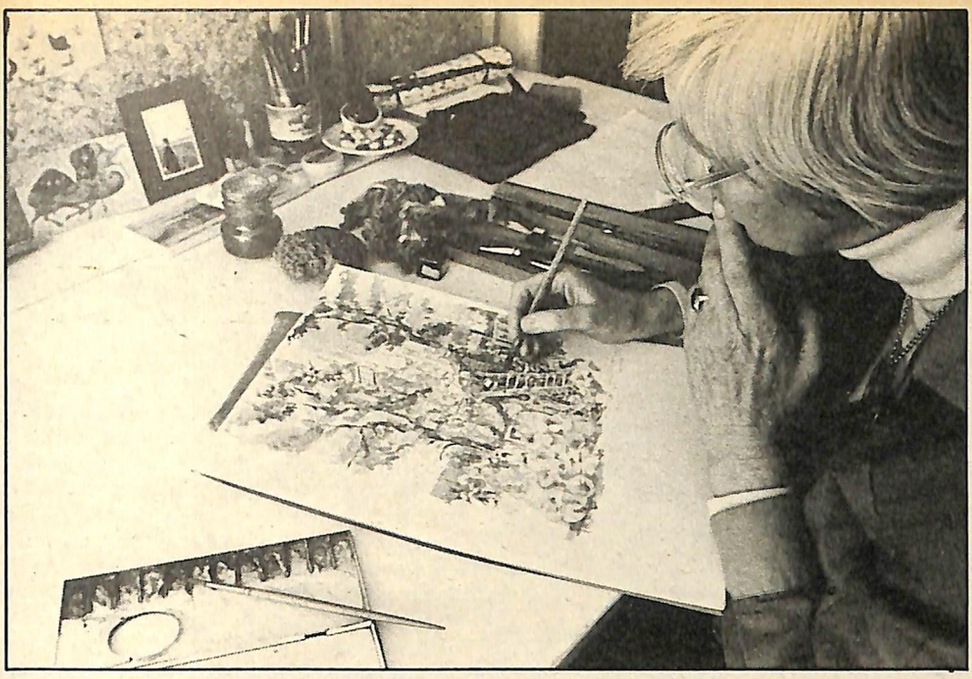

Foto: Reinout van de Bergh

Minke van Tienhoven bezig aan een aquarel

EXPOSITIE IN ERASMUSHUIS: AQUARELLEN EN TEKENINGEN

Van 18 mei t/m 8 juni zal in het Erasmushuis in Utrecht een tentoonstelling te zien zijn van het werk van Minke van Tienhoven. Zij was jarenlang humanistisch geestelijk raadsvrouw en laat nu met deze expositie (ook) ,,haar andere gezicht" zien. Al vroeg leerde zij Jaap van Praag van nabij kennen. Hij was haar leraar Nederlands. Dat kontakt is altijd gebleven. Minke: ,,Jaap was heel inspirerend en vaak steunend in mijn leven, hij was altijd heel geïnteresseerd in wat ik maakte." Minke van Tienhoven nam deel aan internationale workshops van Carl Rogers en Elisabeth Kübler Ross. Zij heeft daar veel geleerd. Minke: ,,Het vormgeven – door bewegen, spel, tekenen – van de dingen die je bezighouden is een goed middel om helder te krijgen wat er van binnen in je gaande is. Wat je op deze wijze met tekenen en schilderen kunt doen, boeit me al lang en verdiept zich meer en meer."
De meeste tekeningen van Minke van Tienhoven zijn dan ook ontstaan in of naar aanleiding van groepen, workshops, relaties en dromen. De grote aquarellen geven meer het plezier van het schilderen en het spelen met de verf die vloeiend en doorzichtig is. De opening van de tentoonstelling is vrijdagavond 18 mei om 20.00 uur (zaal open om 19.30 uur) en wordt verricht door Els van der Meulen.
Van 18 mei tot 8 juni: expositie van het werk van Minke van Tienhoven in het Erasmushuis, Oudkerkhof 11 in Utrecht. Geopend op alle werkdagen van 9.00 tot 17.00 uur. Toegang gratis, een ieder is welkom.

VOORONTWERP HUMANISTISCH PERSPEKTIEF

Heeft u het al in huis, het Voorontwerp Humanistisch Perspektief? (Tweede druk reeds!) U kunt tot **1 oktober** reageren op de inhoud van dit Voorontwerp door uw kommentaar op te sturen naar het hoofdbestuur van het HV. Ook kunt u naar een van de regionale diskussiedagen gaan en daar over het Voorontwerp meepraten, of in een van de gespreksgroepen meedraaien die vele gemeenschappen op hebben gezet of nog zullen opzetten.
Raadpleeg daarvoor uw plaatselijk informatieblad van uw gemeenschap.
Maar we stellen uw individueel ingezonden opinie dus ook ten zeerste op prijs.

Het Voorontwerp Humanistisch Perspektief (met als bijlage de uitgangspunten en doeleinden van het HV plus het Humanistisch Perspektief uit 1977) is te bestellen door *f* 3,80 over te maken op giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van: Perspektief.

Humanomie

In 1977 verscheen het boekje van Eugen Loebl ,,Humanomics" in het Nederlands onder de titel ,,Ekonomie voor mensen". Deze titel dekt maar de helft van de lading. Ekonomie is er niet alleen *voor* mensen, maar is er ook *door* mensen.

In een tijd van verslechterende welvaart is het eens te meer van belang ons af te vragen waar we eigenlijk mee bezig zijn en vooral waarom. Ekonomen bestrijden elkaar met strukturen, modellen en wetmatigheden, praten uitvoerig over betalingsbalans, begrotingstekort, inflatie e.d. Maar de mens en menselijke drijfveren komen niet of nauwelijks in hun verhalen voor. Men kan er vanuit gaan dat het allemaal niet zo belangrijk is, als het sociale, kulturele en geestelijke leven, kortom het welzijn maar niet in gedrang komt. Dat is echter wel het geval. Bertolt Brecht heeft dit kort en krachtig samengevat: *Erst kommt das Fressen und dann die Moral.*

Daarom moet levensbeschouwing zich bezighouden met ekonomie, wil zij niet verworden tot een doekje voor het bloeden, wat ze in de loop van de geschiedenis al menigmaal is geweest.
Gezien allerlei nieuwe ontwikkelingen is een geheel nieuwe benadering van de ekonomie geboden. Eén van de facetten daarvan is het arbeidsethos, het denkbeeld dat de zin van het bestaan gelegen is in betaalde arbeid, liefst veertig uur per week. Dit wordt door beleidsmakers hoog gehouden en leeft onder velen van ons. Kunnen we alleen met levenslange arbeid een bevredigend leven leiden? Moeten we daar niet anders over gaan denken en daarbij niet vergeten dat van tijd tot tijd bewust en ongedwongen niets doen ook zeer zinvol kan zijn?

Zowel van ekonomen als van politici mag worden geëist dat zij het menselijk welzijn centraal stellen en niet hun al dan niet kloppende theorieën. Zo'n theorie als bijvoorbeeld: ,,als de ekonomie aantrekt, komen er ook wel weer meer arbeidsplaatsen." Gaat het echter om meer arbeidsplaatsen of om ongekoördineerde wildgroei in de ekonomie? Kortom, een pleidooi voor een humanomie – een ekonomie waarin de mens centraal staat en het ekonomisch leven geen doel op zichzelf is. Wel een ekonomie, die enige materiële zekerheid biedt – welvaart – als voorwaarde voor een welbevinden in een leven dat de moeite waard is: zowel hier en nu als in de Derde Wereld en in de toekomst.

M. W. Verduijn

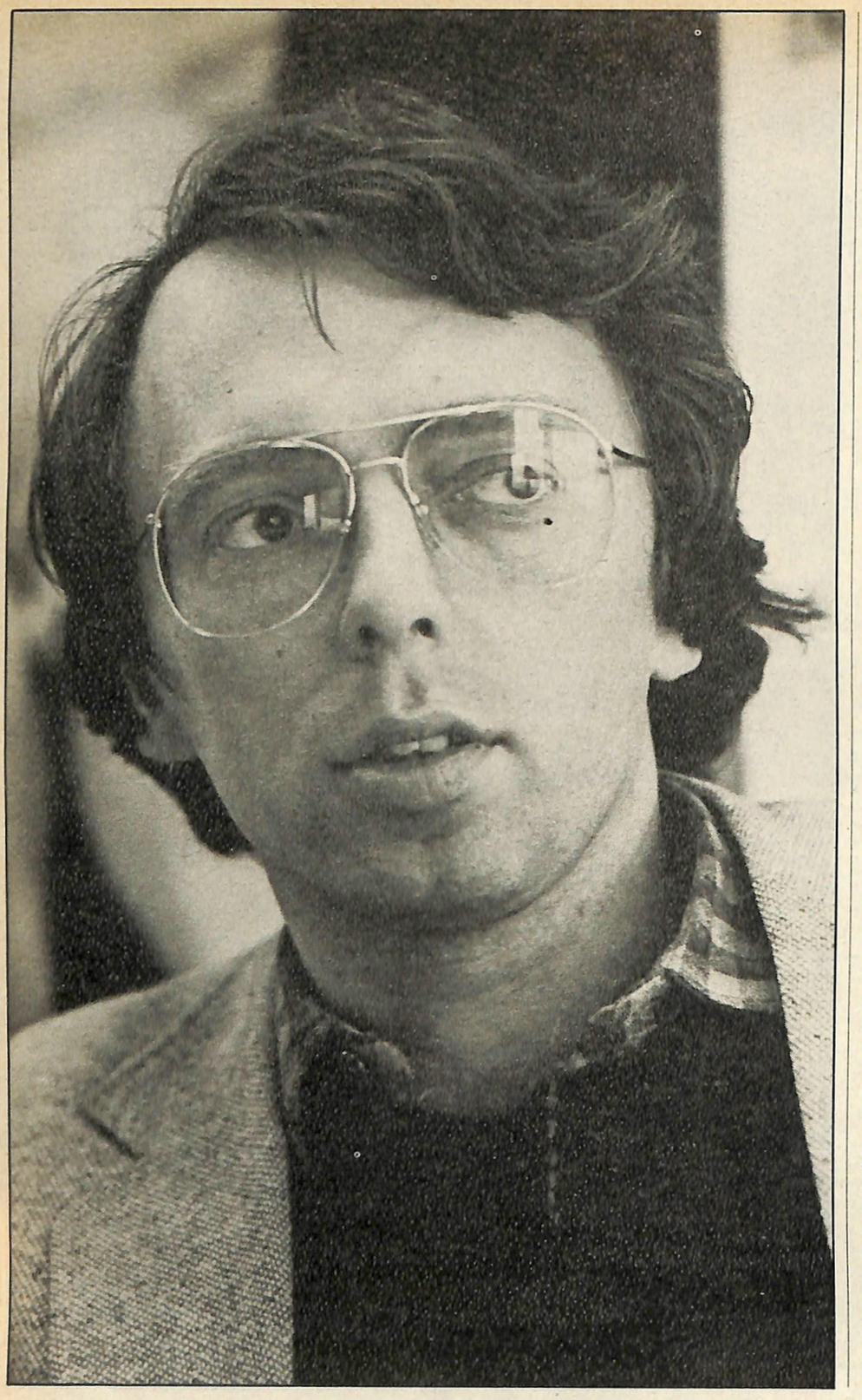

HV-VOORZIT IK WIL WEG MET VERTRO

Eind vorig jaar kondigde je in de „Humanist" aan in 1985 als algemeen voorzitter af te zullen treden. Toch heb je nu besloten je weer beschikbaar te stellen voor herverkiezing. Op de laatste Verbondsraad verklaarde je dat je niet nog een probleem wilt toevoegen aan de vele die het Verbond momenteel al heeft. Bedoel je dat er geen geschikte kandidaten voorhanden zijn?
Daarlopen de meningen over uiteen. Ik denk zelf van wel. Het punt is dat ik van mensen uit de vereniging nogal wat verwijten heb gekregen dat ik weg zou gaan op een moment dat het Verbond mij juist hard nodig heeft. Ik heb me dat verwijt zeer aangetrokken. Het laatste wat ik wil doen is de buitenwereld het idee geven dat ik een zinkend schip zou willen verlaten. Ik wil de tent niet in deze staat achterlaten. Ik wil weggaan als ik de toekomst van het Verbond met vertrouwen tegenmoet kan zien.

Je offert je op.
Nou, dat valt wel mee. Ik vind het natuurlijk ook leuk. Ik loop echt niet voortdurend te lijden. Maar het kost allemaal erg veel vrije tijd. Dat kun je je nauwelijks voorstellen. Avond in, avond uit ben je als voorzitter met het Verbond bezig. Ik begrijp heel goed dat er maar weinig mensen zijn die daartoe bereid zijn.

Zou je niet meer moeten delegeren?
Ik heb al veel gedelegeerd. Bestuurlijk hield ik me het afgelopen jaar nauwelijks meer met het HV bezig. Ik ben voornamelijk aktief in de vertegenwoordiging van het Verbond naar buiten toe en hou me bezig met inhoudelijke zaken. Daarnaast, als je taken doorgeeft aan vrijwilligers wil dat nog niet zeggen dat ze ook worden uitgevoerd. Daardoor kost het toezicht, de voortgangsbewa-

Het afgelopen half jaar is er veel, heel veel gebeurd in het Humanistisch Verbond. Intern lag daarbij de nadruk op de noodzaak om snel te komen tot een gezondmaken van de kwakkelende financiële positie van het Verbond.
Ontslagen dreigden. Dat daarnaast veranderingen in de struktuur en reorganisatie broodnodig waren, daar was iedereen het ook over eens. Alleen verschilden de meningen nogal hoe, wat en waar snel zaken veranderd moesten worden. Oude bakens werden vervangen door nieuwe. Nieuwe bakens werden verplaatst en weer afgedankt. Nu bestuur en personeel van het Verbond uiteindelijk toch elkaar hebben weten te vinden over de weg die moet worden ingeslagen, en er even rust heerst in de windstilte voor het buitengewoon kongres op 2 juni, leek het de redaktie van de „Humanist" een geschikt moment om met voorzitter Rob Tielman over een en ander na te praten. Daarnaast is er natuurlijk de onverwachte aankondiging dat hij zich alsnog herkiesbaar stelt en zijn er ook andere aktuele zaken om nader met hem op in te gaan.

TER ROB TIELMAN: ALS IK DE TOEKOMST VAN HET HV UWEN TEGEMOET KAN ZIEN

king mij toch nog veel tijd. Als voorzitter ben je toch een soort vliegende keep. Er gebeuren soms geheel onverwachte dingen. Je moet daarom voortdurend van alles op de hoogte zijn.

Wel heeft het hoofdbestuur mij gevraagd om meer mijn persoonlijke visie te geven over bestuurlijke zaken. Ik heb me altijd zeer terughoudend opgesteld omdat ik andere bestuurders niet voor de voeten wilde lopen als het om zaken gaat die in de eerste plaats hun verantwoordelijkheid zijn.

Boos en ongeduldig

In de „Humanist" van november vorig jaar stelde je dat je langzamerhand echt boos en ongeduldig begon te worden en dat een voorzitter dat niet mag zijn. Je had genoeg van je rol van rustige redelijkheid. Ga je je boosheid en ongeduld nu nog twee jaar lang opzouten?
Nee. Toen ik die uitspraak deed, had ik het gevoel dat er echt teveel van mij en de vereniging werd gevraagd zonder dat daartoe de middelen werden gegeven. Ik heb inmiddels een vorm gevonden om die boosheid en dat ongeduld te uiten. Ik ben van plan wat meer met humor te strooien in mijn kommentaren. Humor relativeert kritiek. Ik ben echt niet van plan om dingen te gaan opzouten. Maar ik ben ook niet van plan om alleen maar ongezouten mijn kritiek te geven. Ik zal proberen het met wat milde humor te brengen.

Het afgelopen half jaar heb je je echt opgesteld als een al bijna vertrokken voorzitter.
Ja. En ik heb gemerkt dat het niet goed is om het voornemen tot vertrek zo vroeg aan te kondigen. Ik dacht dat het vanuit demokratisch oogpunt verstandig was. Men kon dan immers tijdig aan een opvolger gaan werken. Maar het pakte heel anders uit. Ik ging me steeds afstandelijker opstellen ten aanzien van zaken waar ik me eigenlijk heel erg bij betrokken voel. Binnen de vereniging en in het hoofdbestuur ontstond een onaangenaam gevoel van onzekerheid. Als humanist moest je met onzekerheid leren leven, maar dit was een onnodige onzekerheid.

Nu zeg ik: ik doe die klus nog twee jaar en we zien wel hoe het loopt met die opvolging. Ik zet me nu dus weer volledig in. Ik ga niet meer in een soort schemertoestand zitten van er eigenlijk niet meer zijn maar toch ook nog wel.

Het hoofdbestuur heeft zich in meerderheid achter het plan van de kommissie-De Ronde gesteld. Ook de hoofden van dienst hebben met het plan ingestemd. Opgelucht nu de rijen toch weer gesloten zijn en de ergste krisis voorbij lijkt?
Opgelucht, jazeker. Het hoofdbestuur heeft aan de rand van een krisis gestaan. Ik ben heel blij dat we er in zijn geslaagd om de club bij elkaar te houden en daarbij een werkzame verhouding met de hoofden van dienst te kunnen blijven hebben. Maar je moet natuurlijk niet te vroeg gaan juichen. We moeten ook nog naar het kongres toe.

Ik ben opgelucht dat we er in zijn geslaagd de club bij elkaar te houden

Maak je je daar dan zorgen over?
Op bepaalde punten wel ja. Op de Verbondsraad hoorde ik geluiden die mij 19e eeuws in de oren klonken. Het Verbond leeft in een spanningsveld met aan de ene kant vrijwilligers die de zaak besturen en aan de andere kant funktionarissen.
Ik vind het onjuist om te doen alsof die beroepskrachten willoze werktuigen van de vereniging zouden zijn. Dat is strijdig met onze beginselverklaring. Als er ook zo'n stemming op het kongres zou zijn – wat ik me overigens niet kan voorstellen – zullen we nog een harde dobber krijgen. Maar ik mag aannemen dat het kongres zal beseffen dat de beginselverklaring van het HV ook van toepassing is op het werkgeversbeleid van het Verbond.

Route uitgestippeld

Je voelt dus niet veel voor de rol van een Wallis de Vries van het Humanistisch Verbond.
Nee bepaald niet. Voor mij is het onaanvaardbaar dat je een oplossing door de strot van de overgrote meerderheid van de funktionarissen probeert te duwen. Dan krijg je een onwerkbare situatie.

En dan?
Noch het hoofdbestuur noch de funktionarissen zullen bereid zijn om uitvoering te geven aan zo'n beslissing van het kongres. Je kunt nou eenmaal niet mensen dwingen iets te doen. Of je zou alle funktionarissen moeten ontslaan.

Of het hoofdbestuur laten aftreden.
Ja, natuurlijk. Maar dat vind ik dan nog het minst erge probleem. Dat zijn vrijwilligers. Die kunnen hun tijd ook op een andere manier zinvol besteden. De ramp zou zijn dat zo'n 500 medewerkers iets opgedrongen zouden krijgen waar zij niets van willen weten. Ik denk dat het kongres voldoende inzicht in de materie zal hebben om te beseffen dat je zo niet met personeel kunt omgaan.

Dus de krisis in het Verbond duurt nog even door.
Laat ik het zo zeggen: het Verbond staat momenteel op de rand van een krisissituatie. Als het kongres dwars zou gaan liggen, ontstaat er echt een krisis. Maar als het kongres zegt: oké, dit plan van de kommissie-De Ronde is een eerste stap in de goede richting maar er zal nog veel meer moeten gebeuren, dan ben ik het daar geheel mee eens. Want we zijn er nog lang niet. De route om uit het moeras te komen, is nu uitgestippeld. Waarschijnlijk hebben we voor het kongres in 1985 de oplossing van de problemen klaar.

Keuze hoofdbestuur

Is het plan van de kommissie-Krijnen nu definitief van de hoofdbestuurstafel of ligt het in de bovenste la, onder handbereik?
Bestuurlijk zou ik het onjuist vinden als het plan op een gegeven moment weer op de proppen zou komen.

De leden van de kommissie-Krijnen hebben zich dus neergelegd bij de keuze van het hoofdbestuur. Of valt dat nog te bezien op het kongres?
Nee. Het hele hoofdbestuur zal de gemaakte keuze op het kongres verdedigen. Ook al is er dus een minderheid die er anders over denkt. Als ze dat niet hadden willen doen, dan hadden ze daar de konsekwentie aan moeten verbinden door af te treden. Dat is niet gebeurd.

Waar sta jij eigenlijk?
Ik heb er geen geheim van gemaakt in het hoofdbestuur dat ik achter het rapport van de kommissie-De Ronde sta. Ik ben heel blij dat nu de werkzame relatie met de funktionarissen is hersteld.

Het plan-De Ronde is een beleidsplan, geen bezuinigingsplan. Wel stelt het als randvoorwaarde een sluitende begroting in 1985. Is dat haalbaar?
Ik denk van wel. De prognoses over de financiële positie van het Verbond blijken tot nu toe allemaal te pessimistisch te zijn geweest. Zowel voor wat betreft de inkomsten als de uitgaven. Met natuurlijk verloop van personeel hebben we veel op kunnen vangen. Ik denk dat ontslagen de komende tijd niet nodig zullen zijn. Maar het blijft natuurlijk heel voorzichtig manoeuvreren.

Deze regering is alleen geïnteresseerd in bezuinigingen en niet in een eerlijke verdeling

Onlangs heb je een brandbrief gestuurd naar minister De Ruiter van Defensie en hem een ultimatum gesteld. Je wenst een antwoord op de vraag of het HV kan rekenen op uitbreiding van het aantal humanistische raadslieden of niet. Als stok achter de deur dreig je naar de rechter te lopen. Dat is niet mis.
Nee, maar deze kwestie sleept dan ook al vijf jaar. Dat is volstrekt onaanvaardbaar. Er ligt een nadrukkelijk verzoek van ons om ons gelijk met de kerken te behandelen. We doen daarbij een beroep op de grondwet. Deze regering laat echter voortdurend verstek gaan. De bewindslieden zijn alleen geïnteresseerd in bezuinigingen, niet in een eerlijke verdeling. Het is toch volslagen onlogisch dat de overheid wel een eigen bekostiging eist voor de geestelijke verzorging bij defensie en justitie, maar die niet verlangt als het gaat om protestante en katholieke scholen.

Op naar de rechter dus.
Ja, want ik heb het gevoel dat er een heel onaangenaam politiek spelletje met ons wordt gespeeld. De VVD en de PvdA sluiten elkaar uit, en dus bepaalt het CDA waar de bezuinigingsklappen op dit terrein vallen. En sommige CDA-ers willen het liefst bezuinigingen op die sektoren waar het Humanistisch Verbond het meest wordt getroffen. Dat is dus de geestelijke verzorging bij defensie en justitie, daar hebben wij de meest veilige positie. Het CDA zal wel uitkijken om de bezuinigingen bijvoorbeeld te zoeken in het bijzonder onderwijs. Want dan snijden ze in eigen vlees.

Kan dat niet averechts werken, zo'n ultimatum, het dreigen om naar de rechter te stappen. Een minister van CDA-huize die wordt uitgedaagd.
De rechter kan nooit in strijd met de grondwet beslissen. En we zijn niet bang om bewindslieden te irriteren als dat ons inziens nodig is. Wij staan nu al vijf jaar open voor redelijk overleg, het is welletjes. We zijn indertijd ook naar de rechter gestapt om verdubbeling van de zendtijd te verkrijgen en hebben zo met sukses een beslissing afgedwongen.

Reakties op Perspektief

Vorig jaar heb je je vakantie besteed aan het schrijven van het Voorontwerp voor een nieuw Humanistisch Perspektief. De laatste tijd ben je er nogal de boer mee op geweest in de gemeenschappen. Hoe zijn de reakties?
Heel positief. Er zijn wel een paar punten van kritiek, waarover in humanistische kring geen eenduidigheid bestaat: de relatie mens en dier, euthanasie bij pasgeborenen, de problematiek van de pedofilie.

Sommigen noemen de struktuur van het Voorontwerp onwerkbaar.
Kennelijk kunnen sommige mensen er niet mee uit de voeten, dat is altijd mogelijk. Maar in de praktijk is gebleken dat het heel goed werkbaar is. Er komen ook veel reakties binnen.

Wat gebeurt er met die reakties?
Na de sluitingstermijn op 1 oktober gaat een kommissie aan de slag. Deze kommissie bestaat uit Max Rood, Albert Nieuwland, Henny van der Sluis, Jan de Leede en ikzelf. Deze kommissie zal een ontwerp maken dat aan het kongres in 1985 zal worden voorgelegd.

Je klinkt enthousiast.
Ja, het is voor mij een hele opkikker nu blijkt dat het Voorontwerp een brede diskussie over ethische, inhoudelijke zaken heeft losgemaakt in het Verbond. Ik vind dat er teveel wordt gepraat over organisatorische en financiële dingen. Hopelijk zal het ook een opkikker zijn voor de vereniging.

Het Perspektief heeft een brede diskussie over ethische zaken losgemaakt. Dat is voor mij een hele opkikker

Hoe zijn de reakties buiten humanistische kring?
Het is onvoorstelbaar hoe weinig men in kerkelijke kring weet van humanisme. Er is sprake van een enorme onwetendheid waarvan je je soms rotschrikt. Het is werkelijk niet te geloven. Het heeft te maken met de arrogantie van de macht van de traditionele kerken. Die konden zich altijd permitteren om niets van het humanisme te weten. Terwijl wij voortdurend via de media om de oren worden geslagen met wat er in christelijke kring leeft. Grote groepen Nederlanders weten niets van het humanisme af en komen daardoor tot uitspraken die nergens op gebaseerd zijn. Hier ligt een belangrijke taak voor het Humanistische Verbond. Zowel in het onderwijs als bij radio en televisie zullen we de meest elementaire zaken van het humanisme aan de orde moeten stellen. Er moet gewoon een kursus humanisme komen op radio en televisie. Dat is een eerste vereiste op dit moment.

Daarnaast is het leuk om te zien dat het Voorontwerp op veel punten instemming krijgt in kringen die een heel ander beeld hadden van het HV. Men ging er altijd maar van uit dat wij de kerken en de godsdienst bestrijden. Ze zien in het Voorontwerp dat dat geheel niet het geval is. Nogal wat mensen binnen de kerken blijken het in hoge mate eens te zijn met wat wij te berde brengen.

En die hoor je dan roepen dat het HV dingen vindt die iedereen vindt.
Ja, maar het is nou juist zo dat er binnen de kerken nog een heleboel mensen zitten die daar eigenlijk niet meer thuishoren. Heel veel christenen zouden zich moeten beraden of ze eigenlijk nog wel christenen zijn. Misschien zijn ze inmiddels humanist geworden als ze het zo met ons eens zijn. Want er zijn natuurlijk een aantal wezenlijke verschilpunten. Met name het zelfbeschikkingsrecht. Als je dat toepast op seksualiteit, euthanasie of abortus dan blijken de kerkelijke leiders daar heel anders over te denken dan humanisten én veel kerkelijken. Dat geldt dan vooral voor de katholieke kerk, daar is een enorme verrechtsing opgetreden door mensen als Gijsen en Simonis.

HV en kernwapens

Op de laatste Verbondsraad werd een motie aangenomen waarin het hoofdbestuur wordt verzocht om de HV-kernwapenverklaring uit 1980 nog eens onder de aandacht van politici en kiezers te brengen. Geeft het hoofdbestuur gevolg aan dit verzoek?
Dat wordt behandeld door het dagelijks bestuur. Wat mij betreft is er geen enkel probleem. Waarom zouden wij niet iedereen op de hoogte stellen van het feit dat de Verbondsraad deze beslissing heeft genomen?

Omdat men in het Verbond wel geluiden hoort dat het HV nu achteruit kan leunen als het gaat om het zo aktuele kernwapenvraagstuk. Immers, het Vredesberaad is opgericht om aktie te voeren tegen de kernwapens. Voor de een-

heid in het Verbond lijkt het beter om zich maar liever niet aan zulke heikele zaken te branden.
Ik ben het totaal oneens met die visie. Als Humanistisch Verbond hou je toch je eigen verantwoordelijkheid. Wij moeten daarvoor aanspreekbaar blijven. Ook al hebben we nu veel aan de stichting Humanistisch Vredesberaad gedelegeerd. Wel moeten we de dagelijkse gang van zaken aan deze stichting overlaten.

Het HV moet aanspreekbaar blijven op zijn standpunt over kernwapens

Gewillig liberaal oor

Door het standpunt van het HV over kernwapens (gebruik en bezit van kernwapens is ethisch onaanvaardbaar) is enkele jaren geleden een aantal liberalen uit het Verbond gestapt. Toch blijkt het HV vaak een gewillig oor te vinden bij de VVD. In tegenstelling tot de PvdA waarmee de relatie maar koeltjes lijkt. Hoe verklaar je dat?

Ja, voor bepaalde zaken klopt dat. In de PvdA overheerst helaas een sfeer waarin maar weinig aandacht bestaat voor levensbeschouwelijke vraagstukken. Bij veel PvdA-mensen overheerst een soort technokratische benadering. Daarbij wordt de scheiding van kerk en staat zo uitgelegd dat de overheid dus niets meer te maken zou hebben met levensbeschouwelijke vraagstukken.

Daarentegen bestaat bij de VVD-fraktie in de Tweede Kamer een gewillig oor voor onze gerechtvaardigde verlangens. Ik ben daar heel blij om. Kennelijk is men bij de VVD beter bewust van de noodzaak om een goede relatie te hebben met het HV.

Heeft de koele houding van de PvdA niet iets te maken met het feit dat nogal wat prominente socialisten van christelijke huize zijn?
Daar heb ik toch weinig problemen mee ondervonden. Behalve dan op het gebied van onderwijs. De PvdA heeft altijd al teveel willen lonken naar het bijzonder onderwijs. Maar ik hoop dat dat zal veranderen en dat het pluriform onderwijs wat meer centraal zal komen te staan bij de PvdA.

Verwacht je trouwens die uitgetreden leden ooit nog terug in het Verbond?
Jazeker. En dat zou ik ook heel verstandig van ze vinden. Het is toch duidelijk dat humanisten in Nederland alleen een faktor van betekenis kunnen zijn als ze gezamenlijk optrekken. Je hebt elkaar nodig, al was het alleen maar om te voorkomen dat dogmatische christenen het teveel voor het zeggen zullen krijgen.

Hes van Huizen

(Advertentie)

HET HUMANISTISCH VERBOND

Het Humanistisch Verbond roept sollicitanten op voor de funktie van

HUMANISTISCH GEESTELIJK RAADSMAN/VROUW

in het Psychiatrisch Centrum Rosenburg te 's Gravenhage, voor ruim 16 uur per week.

Werkzaamheden:
- het leveren van een bijdrage aan de geestelijke verzorging ten dienste van patiënten en hun familie;
- het meewerken aan de integratie van de geestelijke verzorging in het ziekenhuis;
- het leveren van een eigen bijdrage aan de optimalisering van het leefklimaat.

Gevraagd:
- het diploma van het Humanistisch Opleidings Instituut of het binnenkort afronden daarvan;
- de bereidheid tot samenwerking in teamverband met de in het ziekenhuis werkzame geestelijke verzorgers;
- ervaring als humanistisch geestelijk verzorger strekt tot aanbeveling.

De humanistisch raadsman/vrouw treedt in dienst van de Humanistische Stichting Geestelijke Verzorging (H.S.G.V.).

Honorering overeenkomstig de bestaande richtlijnen.

Nadere informatie wordt gaarne verstrekt door mevrouw L.H.A. Viehoff, koord. humanistische geestelijke verzorging in ziekenhuizen.
Tel.: 030-318145.

Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen aan het Bestuur van de H.S.G.V., Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

(Advertentie)

verpleeghuis bloemendaal

Een verpleeghuis met 124 somatische en 60 psychogeriatrische bewoners vraagt een

Humanistisch Raadsvrouw/man

voor 6 à 8 uur per week.

In nauwe samenwerking met de geestelijke verzorgers zal onder meer tot haar/zijn taak behoren:
- het begeleiden van de bewoners en hun familie;
- het funktioneren binnen het multidisciplinaire patiëntenbegeleidingsteam;
- het onderhouden van goede kontakten met allen die in het verpleeghuis werkzaam zijn.

Voor deze funktie denken wij aan iemand met het diploma van het Humanistisch Opleidings Instituut en die:
- ervaring heeft en goede kontaktuele eigenschappen bezit;
- belangstelling heeft voor het verpleeghuis.

Aanstelling geschiedt volgens de richtlijnen van de N.Z.R. en in overleg met het betrokken genootschap op geestelijke grondslag.

Belangstellenden worden uitgenodigd hun schriftelijke sollicitatie, binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad, onder bijvoeging van een curriculum vitae, te richten aan:
De Direktie van Verpleeghuis Bloemendaal, Livingstonelaan 4, 2803 EL Gouda. (tel. 01820-16444)

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot:
mevr. L.H.A. Viehoff, koördinator Hum. Geestelijke Verzorging in zieken- en verpleeghuizen (tel. 030-318145) en/of drs. P.A.A. Schuurmans, R.K. pastor (tel. 01820-32461, na 19.00 uur).

Hoe korter uw brief, hoe meer kans op plaatsing. De redaktie behoudt zich het recht voor brieven in te korten.

Ethiek en politiek

Graag wil ik even reageren op het artikel betreffende de diskussie over de grenzen tussen ethiek en politiek in de ,,Humanist" van febr. 1984 en gevoerd tussen Rob Buitenweg en Johan Wijne.
Wat betreft de stellingen van Buitenweg zou ik willen opmerken dat m.i. politiek alleen maar bedreven kan worden vanuit je levensbeschouwelijke achtergrond. Principeloos politiek spel spelen is gelijk koehandel.
Dat het niet doen van een uitspraak ook een grote verantwoordelijkheid op je schouders kan laden, is bv. wel gebleken in de dertiger jaren toen zelfs zich demokratisch noemende landen over het Hitlerfascisme hebben gezwegen.
Natuurlijk is politieke stellingname niet in strijd met verdraagzaamheid, mits in gezamelijk overleg een standpunt wordt ingenomen. Niet bij meerderheid van stemmen, want dan wordt de stem van de minderheid weggedrukt. Maar het is ook onaanvaardbaar dat een minderheid, hoe klein ook, de meerderheid kan blokkeren.
Stellingname in de door Rob Buitenweg genoemde zaken kún je gewoonweg niet omheen!
Wat de stellingen van Wijne betreft zou ik willen opmerken dat nooit en te nimmer tot een eksklusieve stellingname mag worden overgegaan. Maar, de ,,geopenbaarde waarheid" aanhangers *doen* dit wèl. Voorbeelden te over.
Met het 2e punt ben ik het natuurlijk eens, maar kan dan niet begrijpen waarom wij humanisten na kritisch denken en onderzoeken *niet* tot het naar buiten uitbrengen van onze standpunten kunnen overgaan. Punt 3 is weer volkomen juist, maar (4) ik kan mij niet voorstellen dat een HV tot een *eksklusieve* stellingname zou kunnen komen.
Als wij onze uitgangsstellingen serieus nemen, is er toch onmogelijk ruimte om tot een totalitair stelsel te komen, wanneer wij uitgaan van de ,,voortdurende bereidheid ons in denken en doen naar normen van redelijkheid en zedelijkheid te verantwoorden." Wie hierbij denkt aan het tot ontwikkeling komen van een eksklusieve politieke stellingname lijkt mij bang te zijn z'n vingers aan koud water te zullen branden. En als ik dan in het Voorontwerp Humanistisch Perspektief bv. lees dat Rob Tielman ergens stelt dat je geen humanistische staat mag stichten zolang er nog één niet-humanist in Nederland rondloopt (blz. 13) dan vraag ik mij toch af wat we dán met ons humanisme moeten doen.
Bij mij rijst dan tenminste de vraag of het niet juist deze houding is binnen het Verbond die er oorzaak van is dat zo weinigen zich tot dat Humanistisch Verbond voelen aangetrokken.

Piet Blauw (Terwispel)

Rektifikatie

In de vorige ,,Humanist" is in de ingezonden brief van de heer Zeeman uit Middelburg met als kopje ,,Bijna-dood onzin" een hinderlijke fout geslopen. In de 25ste regel is abusievelijk het woordje **niet** ingevoegd waardoor de bewering van de heer Zeeman in het tegendeel verkeert. De zin had moeten luiden: *,,Wat dit betreft ben ik het met de heer Liedermooij (brief Humanist febr. '84) eens dat het wellicht komt door het nest waarin men is opgegroeid."* Met onze verontschuldigingen. (red).

Elke maand leuk

Een leuk en boeiend aprilnummer van de ,,Humanist" was dat. Vooral de bijdragen van uw vaste medewerkers (als Theodor Holman en Koos & Harrie) lees ik elke maand met plezier. Ze geven mij de kans om net even anders – zeg maar beschouwelijk, en vaak zeer humanistisch – tegen zaken aan te kijken dan ik meestal in dag- en weekbladen kan lezen.
Met name deze bijdragen maken de ,,Humanist" tot meer dan enkel een orgaan van het HV. Steeds meer wordt het zo tot een volwaardig humanistisch tijdschrift zonder dat het HV-nieuws wordt vergeten. Het blad stimuleert mij tot aktieve zaken, ik kan tentoonstellingen bezoeken, lezingen bijwonen, naar weekends gaan, films bekijken en aangerade boeken lezen. Ga zo door!

K. G. Vedder (Amstelveen)

Er is werk aan de winkel

Veel instellingen voor huisvesting van bejaarden, verpleeg- en ziekenhuizen, bibliotheken en andere instellingen voor gezondheidszorg of op kultureel gebied kwamen tot stand op zogenaamd *partikulier initiatief*, vroeger meestal op konfessionele grondslag. Geleidelijk aan ontstonden er meer ,,algemene" instellingen en werden er enkele door en voor groeperingen vanuit een humanistische levensbeschouwing opgezet. Voor al die instellingen geldt inmiddels wel dat de financiële middelen overwegend door de maatschappij, d.w.z. door ons allen worden opgebracht. Vandaar dat die instellingen zijn onderworpen aan één of andere vorm van ,,maatschappelijk toezicht", meestal in de vorm van een bestuur. Zo'n bestuur heeft tot taak erop toe te zien dat de doelstellingen binnen de hiervoor beschikbare geldmiddelen, zo goed mogelijk wordt ingevuld en uitgevoerd. Deel uitmaken van het bestuur van zo'n instelling, kan zeer boeiend zijn. Wat moet je meebrengen om bestuurslid van zo'n instelling te worden of te zijn? Er zijn een aantal deskundigheden te noemen, die een extra bijdrage aan het bestuur kunnen leveren. Financieel inzicht van enkele bestuursleden is uiteraard erg belangrijk. Maar de hoofdzaak voor een bestuurslid in spé, is belangstelling en de bereidheid om kennis en inzicht te krijgen door veel lezen, goed luisteren en het eventueel volgen van één of meer kursussen, die voor (aanstaande) bestuursleden worden gegeven. Alle doorgewinterde bestuursleden van nù zijn ooit zonder ,,bestuurlijke ervaring" begonnen.
Jarenlang is er van de zijde van o.a. het Humanistisch Verbond voor geijverd om niet-konfessionele inbreng in instellingen te krijgen door bestuurszetels door buitenkerkelijken te laten bezetten. Is het niet te gek om los te lopen, dat vrijkomende bestuursplaatsen – zelfs in de eigen humanistische instellingen – niet of nauwelijks zijn te bezetten? Zelfs niet in de grote steden, zelfs niet in een stad als Amsterdam? En laat vooral niemand denken, dat de mogelijkheden tot achterstelling van buitenkerkelijken in de maatschappelijke dienstverlening tot het verleden behoren. Zeker niet met de huidige financiële vooruitzichten in de non-profit sektor!
Bestuurslid zijn, betekent WERK. Werk zonder betaling, met vergoeding van eventuele kosten. Werk, met de mogelijkheid inbreng te hebben, te behouden, of uit te breiden. Voor een humanistische, of anderszins buitenkerkelijke levensvisie.

J. Franse-Goldstein (Velsen)

Het onverbiddelijke einde

Het leven is eindig . . .
Dat is heel gewoon . . .
Zo gewoon, als ik -weet- niet- wat.
We staan er dagelijks zelden bij stil . . .
't Hoort erbij . . . misschien staan we morgen al pat . . .
We weten het wel maar daar blijft het vaak bij . . .
Je kunt er toch niets aan doen . . .
De zerken staan koud en stil in de rij.
Es een keer gaan we zwijgend aan ze voorbij,
in gedachten het dodenland uit.
Maar morgen al pat? Welnee . . ., dat nog niet . . .
Niet langer aan denken, dat geeft maar verdriet . . .
O ja, het ,,waarom" van de dood is bekend,
maar vrede ermee? Nee, dat niet . . .
Waarom toch- na alles, wat we hebben gedaan . . .
Dit resultaat van ons werken, ons doen en ons gaan?
Is dan alles voor niets, dit hele bestaan?
Is dit nu terecht, die uiteindelijke dood? . . .
We weten, dat het moet, maar 't verdriet is wel groot.
Dit heimwee naar 't leven – we kunnen 't niet aan . . .
We zouden nog graag wat willen bestaan
Voorbij – 't is zo hard, deze doem van de dood
en de lust in ons leven is nog altijd te groot.

W. de Wit (Twello)

Vrouwen nog vaak gediskrimineerd in hun werkkring

Van de wettelijke gelijkheid voor werkende mannen en vrouwen in de EG komt in de praktijk nog niet veel terecht. Dat blijkt uit een rapport van de Internationale Arbeidsorganisatie ILO. Van de dertig miljoen buitenshuis werkende vrouwen komen er vier miljoen in aanraking met sekse-diskriminatie op hun werk. Voor deze achterstelling zijn volgens de ILO twee oorzaken. Vrouwen doen te weinig een beroep op de wet om hun gelijk te halen. En de stijgende werkloosheid weerhoudt vrouwen aan de bel te trekken als er sprake is van sekse-diskriminatie of ongelijke beloning. Er vindt, schrijft de ILO, thans een verschuiving plaats bij nationale rechtzaken van gelijke beloning naar gelijke behandeling bij sollicitaties en ontslag ten nadele van de vrouw. Volgens de ILO kan de wettelijke bescherming nog verbeterd worden. Er moeten meer en hardere strafbepalingen komen en niet alleen symbolische schadevergoedingen.

Er was eens. . .

een boer die argeloos zijn vee liet grazen op een weiland waarop door Stork-Chemie klandestien gif was gestort. Acht jaar geleden had die boer nog tachtig gezonde koeien, honderdtwintig volvette varkens en een uitgelaten hond Rakker. Nu scharrelt er op zijn erf één fazant om de laatste graankorrels weg te pikken. Zijn veestapel is gekrepeerd door het gif, de hond stierf door het drinken van vergiftigde koemelk. Boer en boerin dokteren al jaren om dezelfde reden. (VPRO-gids 14/4)
Stork-Chemie is overgenomen door het AKZO-concern en AKZO aanvaardt geen enkele verantwoordelijkheid voor het doen en laten van Stork-Chemie. Zo wordt de vrijheid waarin, al naar het uitkomt, ondernemers geloven en baat menen te vinden, ontdaan van zijn wezenlijke inhoud en waarde. Diktators kunnen hun bewind rechtvaardigen door te verwijzen naar de nihilistische, om niet te spreken van de misdadige elementen die in de vrijheid besloten kunnen liggen. Humanisten, die de menselijke vrijheid centraal in hun levensbeschouwing hebben staan, moeten beseffen dat er geen vrijheid kan zijn zonder verantwoordelijkheid. Indien door eigen denken en handelen anderen benadeeld worden moet die verantwoordelijkheid ook een erkenning van schuld inhouden. (Voorontwerp Humanistisch Perspektief pag. 7) Humanisten hebben (naar aangenomen kan worden) geen schuld aan de ondergang van dit boerenbedrijf. AKZO kan naar strikt juridische en kommerciële maatstaven waarschijnlijk niet tot schadeloosstelling worden veroordeeld. Gemeten naar ethische normen – zonder welke geen op redelijkheid berustende samenleving en onderneming in stand kan blijven – kunnen de bewindvoerders van AKZO hun handen niet in onschuld blijven wassen. Aan de overname van de materiële waarden van de boedel van Stork-Chemie zijn – uit moreel oogpunt – de misdadige handelingen en de daarmee samenhangende materiële schade toegebracht aan derden, onverbrekelijk verbonden. Op enig schuldbesef en genoegdoening (waarvoor zeker ook mogelijkheden in de persoonlijke sfeer zouden kunnen worden gevonden) kan het boerengezin echter niet wachten. Zolang de bewindvoerders van AKZO zich van elke schuld blijven vrij pleiten, zullen anderen in de bres moeten springen. Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening 5545282 t/n van Stichting 'Peterman moet blijven' te Hengelo.

C. Roos (Rijswijk)

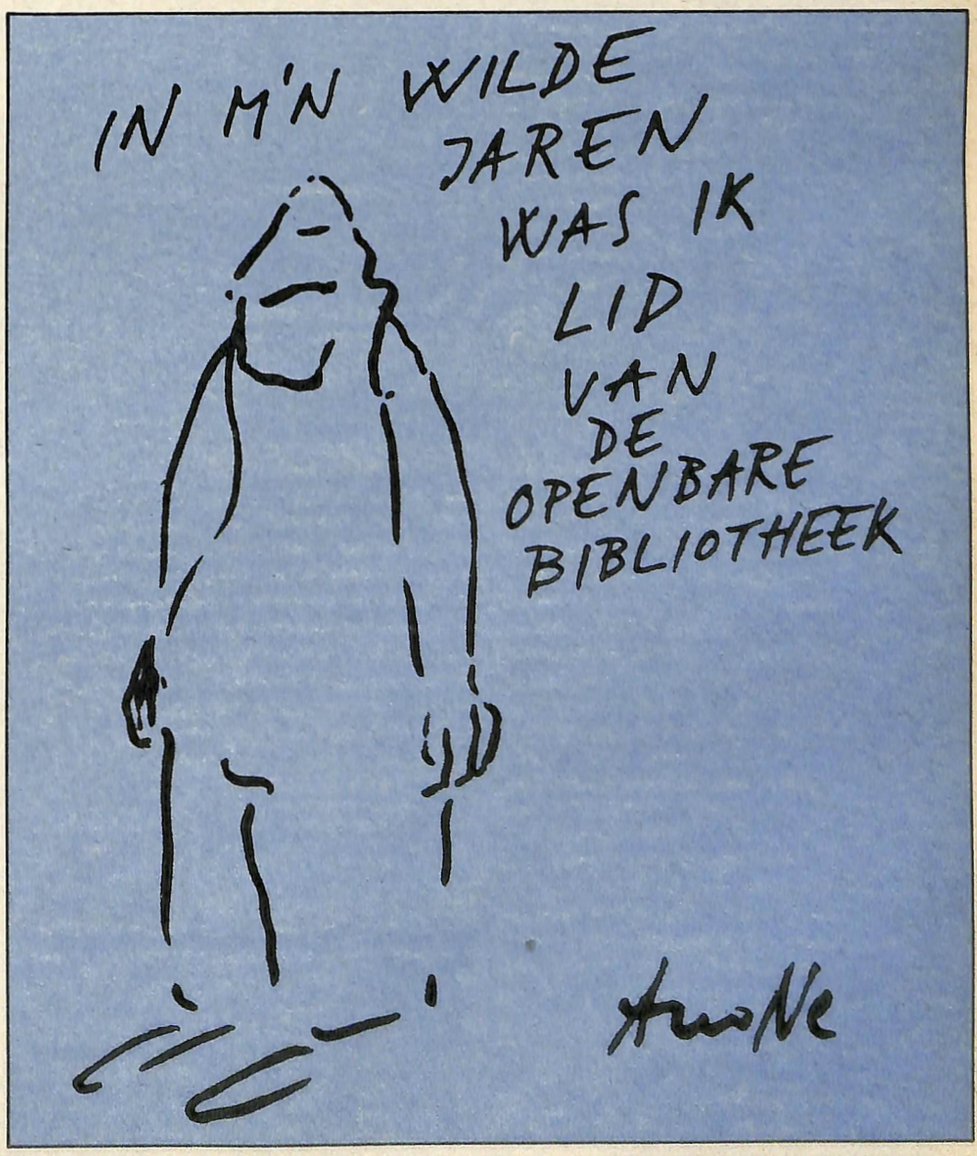

Hoofdbestuur aanvaardt plan – De Ronde

Het hoofdbestuur heeft besloten het rapport van de kommissie-De Ronde ter besluitvorming voor te leggen aan het buitengewone kongres dat 2 juni in Zutphen gehouden zal worden. De kommissie-De Ronde was ingesteld om de impasse te doorbreken die was ontstaan nadat de voorstellen van de kommissie-Krijnen unaniem waren verworpen door de hoofden van dienst en de Ondernemingsraad. De kommissie-De Ronde is er in geslaagd om die impasse te doorbreken. Het hoofdbestuur is akkoord gegaan met het voorstel de beleidsorganisatie te reorganiseren als voorwaarde voor de financiële gezondmaking van het HV. Het hoofdbestuur zal zich meer gaan bezighouden met de inhoudelijke hoofdlijnen van het beleid van het HV als geestelijk genootschap. Er komen vijf beleidsplatforms die het beleid op deelgebieden gaan vormgeven: het verenigingswerk, de geestelijke verzorging, de geestelijke vorming, het levensbeschouwelijk onderwijs en onderzoek, en de publiciteit. het dagelijks bestuur krijgt een koördinerende taak ten aanzien van de beleidsplatforms en moet er voor zorgen dat het centraal buro goed funktioneert. Er komt op korte termijn een kommissie die voorstellen moet doen ter verbetering van het management op het centraal buro. Alle beleidsplatforms moeten na de zomer voorstellen indienen voor het beleidsplan dat aan het kongres van mei 1985 moet worden voorgelegd.

In dat beleidsplan moeten prioriteiten worden opgenomen opdat de begroting 1985 geen tekort meer vertoont. Voorts wordt onderzocht of er een werkgeversstichting moet komen voor het personeel (±50) dat in dienst van het HV is, zodat zij in een vergelijkbare positie komen met de overige funktionarissen (±450) die onder onze inhoudelijke verantwoordelijkheid werken. Tenslotte heeft het hoofdbestuur zijn instemming betuigd met de bevoegdhedenregeling en een betere voorbereiding van de hoofdbestuursvergaderingen. Gegeven de vele problemen waarvoor het HV zich geplaatst ziet, heb ik mij bereid verklaart langer aan te blijven als algemeen voorzitter dan tot mei 1985, ten einde te kunnen bijdragen aan het vinden van een oplossing die de toekomst van het HV veilig stelt.

Rob Tielman

HUMANISME
Wat is dat eigenlijk?
Vraag informatie
030-318145

Verbondsraad: gezagskrisis in HV

Vorige maand vond er weer een vergadering van de Verbondsraad van het HV plaats. Belangrijkste agendapunt vormde de oriënterende gedachtenwisseling over de dikke stapel nota's die de afgelopen tijd in het HV het licht hebben doen zien. Alle gaan over de problematiek van de noodzakelijke reorganisatie van het Verbond. Er werd alleen in oriënterende zin gepraat omdat de Verbondsraad geen beslissingsbevoegdheid heeft in dit geval. Dit is weggelegd voor het aanstaande buitengewone kongres in juni. Wel wilde het hoofdbestuur graag de gevoelens van de Verbondsraad vernemen opdat daar rekening mee kan worden gehouden. De Verbondsraad had moeite om zich naar aanleiding van alle nota's een oordeel te vormen. Sommige leden waren van mening dat er duidelijk sprake is van een gezagskrisis in het Verbond, dat er eigenlijk weinig is gebeurd het afgelopen jaar en dat het hoofdbestuur te lakoniek is in zijn opstelling. Enige Verbondsraadsleden hadden de indruk dat de HV-funktionarissen te veel invloed op het beleid zouden hebben: in dit verband werd gesteld dat het bestuur en congres toch bepaalt wat er gebeurt en niet de funktionarissen. Voorzitter Rob Tielman reageerde hierop door duidelijk uit te spreken dat het hoofdbestuursbeleid wordt ontwikkeld in samenspel met het personeel.
Er werd besloten dat alle nota's naar het kongres zullen worden gestuurd.

UITZENDINGEN VAN HET VERBOND

HV-radio: ,,Het voordeel van de twijfel"
Dinsdag en woensdag van 18.30 tot 19.00 uur op Hilversum 2

HV-televisie: ,,Vijf Minuten Bedenktijd"
Zondagavond van 20.40 tot 20.45 uur op Nederland I

Jongerenweekend

De gewesten Friesland en Noord-West Overijssel organiseren samen een weekend voor jongeren van ± 12 tot ± 18 jaar uit Noord-Nederland. Het weekend wordt gehouden in de boerderij van Staatsbosbeheer in het natuurgebied de Weerribben in Noord-West Overijssel. Het duurt van vrijdagavond 25 mei, 19.00 uur tot zondag 27 mei namiddag. Globaal programma: kennismaking op vrijdagavond, verder informatie over De Weerribben, een kanotocht door dit prachtige gebied en een gezellige avond. De kosten zullen ca. *f* 35,– bedragen, inklusief voeding enz. Informatie: Carla van de Berg, Dorpsstraat 15, Havelte, 7971 CN. tel. 05214-2048. Aanmelding telefonisch of schriftelijk vóór 1 mei 1984 op bovenstaand adres.

BKH-reaktie op Perspektief

De Beweging van Kritische Humanisten hebben zich gebogen over het ontwerp voor een nieuw ,,Humanistisch Perspektief". Over opzet, inhoud en woordkeus is binnen de geledingen van de BKH van gedachten gewisseld. Hieruit is een voorlopige reaktie voortgekomen, die u op aanvraag gaarna zal worden toegestuurd (wel graag een extra postzegel bijsluiten). Adressering: Beweging Kritische Humanisten, Postbus 13067, 3507 LB Utrecht.

Andere naam voor Jongerenblad HV

Humbug is engels voor: zwendel, kouwe drukte, nonsens. Maar ook de nieuwe naam van het blad voor de humanistische jongeren dat voorheen ,,Tweede Generatie" heette. Gezien de Engelse betekenis van het woord *humbug* moet dit waarschijnlijk als een soort geuzennaam worden opgevat. Het blad is een kwartaaluitgave van de Landelijke Werkgroep Humanistische Jongeren (LWHJ).
In het maartnummer o.a. aandacht voor het projekt 1984, een interview met Hans Hoeksema over het humanistische jongerenwerk, en een verslag van het themaweekend ,,Intimiteit en afhankelijkheid". Ook veel aankondigingen van aktiviteiten.
De kwartaaluitgave ,,Humbug" is bedoeld voor jongeren tot 35 jaar en aan te vragen bij: LWHJ, Postbus 114 3500 Utrecht of een telefoontje naar Hans Vertegaal 030-318145. Overigens zijn vrijwillig(st)ers zeer welkom bij de jongerengroep. **(HvH)**

HET HV-GEBEUREN

Oma brengt iets moois uit Holland

Mevrouw Houker reist voor het eerst van haar leven naar haar zoon en zijn gezin in Australië. In het vliegtuig komt zij naast mevrouw Antonisse te zitten, die ook voor de eerste maal naar haar geëmigreerde zoon gaat.
Beide vrouwen zijn vervuld van verwachting over wat ze daar allemaal zullen meemaken. Enthousiast vertellen ze elkaar over hun kinderen en kleinkinderen. De één schijnt het nog beter getroffen te hebben dan de ander met karrière, huis en gezin. De vele foto's die zij elkaar laten zien, moeten dat bewijzen. En wat zullen de kinderen blij zijn hun moeder weer te zien.
Op de terugreis ontmoeten de vrouwen elkaar opnieuw. Dat is een verrassing. Want mevrouw Antonisse zou zeker een half jaar blijven. Tijdens de lange vlucht naar huis kan de werkelijkheid niet worden verbloemd, hoezeer de twee vrouwen dat ook proberen. Ze voelen bij elkaar de teleurstelling over het weerzien met hun kinderen. Maar proberen die zo lang mogelijk voor elkaar verborgen te houden. Dan, ergens tussen Singapore en Bagdad, doet zich iets voor waardoor de twee vrouwen de schijn niet langer kunnen ophouden.
HV-tv, Vrijdag 4 mei 22.45-23.15 uur Nederland 2

HV start rtv-uitzendingen over minderheidskulturen

Van mei tot september zal in radio- en televisieuitzendingen van het Verbond veel aandacht worden besteed aan de kulturen van minderheden in Nederland. De facetten muziek, dans, eten, familierelaties en buurtleven zullen worden belicht onder de titel ,,Nu ook in Nederland". In een vijftal uitzendingen van de rubriek Vijf minuten Bedenktijd zullen de programmamakers laten zien hoe Nederland wordt verrijkt door de kulturen van Surinamers, Marokkanen, Turken, etc. De radiorubriek Het Voordeel van de Twijfel zal daarbij dieper ingaan op de door de televisie aangestipte thema's. De programma's komen tot stand in samenwerking met het Nederlands Centrum voor Buitenlanders.

De data van de uitzendingen zijn: muziek (tv 6 mei, radio 8 mei), eten (tv 3 juni, radio 6 juni), muziek/dans (tv 1 juli, radio 4 juli), familie (tv 5 augustus, radio 8 augustus), buurtleven (tv 2 september, radio 5 september).

Aktiviteiten HV-café

5 mei: ,,Kleine Vrede". De bedoeling van deze avond is om te praten over wat vrede voor jou betekent. Zonder te vervallen in diskussies over de bewapeningswedloop.
26 mei: is het laatste café van dit seizoen. De invulling van die avond staat nu nog niet vast. Aanvang: 20.00 uur. Plaats: Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 in Utrecht.
Wij zoeken ook nog mensen voor het draaien van bardiensten en voor het organiseren van thema's. Het is wel handig als je in de buurt van Utrecht woont. Heb je zin en tijd? Aanmeldingen bij Ilse Kootstra tel: 030-318145.

Gemeenschapsnieuws

Deze kolom bevat een beperkte keuze uit plaatselijke bijeenkomsten, die in principe voor iedereen gratis toegankelijk zijn.

Het einde van het seizoen nadert, en daarmee komt langzamerhand ook een einde aan de bijeenkomsten in de gemeenschappen.

Amsterdam: Op dinsdag 15 mei om 20.00 uur houdt de filosofe **Koosje Breekveld** een inleiding over het thema ,,**Agressie en geweld**". Plaats: Humanistisch Centrum, Reinier Vinkeleskade 64 te Amsterdam.
Doetinchem: In samenwerking met de buurgemeenschappen Winterswijk en Zutphen organiseert Doetinchem een **Buitendag** in Hotel ,,De Gouden Karper" op zaterdag 19 mei. Er vindt o.a. een optreden plaats van **Hans Keuper** met gedichten en liedjes in het Achterhoekse dialekt. Opgave voor deze dag bij het sekretariaat van de gemeenschap: Mw. E. de Graaff-Clay, tel. 08340-43815.
Den Haag/Wassenaar organiseert op zaterdag 12 mei **een dagje uit naar Zeeland**. De tocht in Zeeland begint met een bezoek aan Schouwen-Duiveland, het eiland met het hoogste aantal HV-leden per hoofd van de bevolking (dat had u niet gedacht, hè?). Bezocht worden o.a. het kerkringdorpje Dreischor en het prachtig gerestaureerde stadje Zierikzee, alwaar een echte Zeeuwse bolus genuttigd kan worden. Na nog een blik geslagen te hebben op het fraaie, doch verraderlijke zand bij de hulpbrug voert de tocht verder naar Veere en Middelburg. De kosten van deze bustocht bedragen *f* 24,–, opgave z.s.m. bij Mw. G. Gerdingh, tel. 070-558769.
Haarlem: Op woensdag 9 mei om 19.30 uur is er een bijeenkomst in het Reinalda-huis, L. Springerlaan 1 te Haarlem over **Euthanasie**. Inleiding: **Mw. H. Kromhout**, geestelijk raadsvrouw van het Reinaldahuis, de leiding is in handen van de heer **B. Liese** van de Ned. Ver. voor Vrijwillige Euthanasie.
Midden-Holland: Op zondagmiddag 27 mei om 13.30 uur vindt het **vijfde Palaver** plaats onder de titel: ,,**Heeft het humanisme een eigen gezicht?**". Plaats: Humanistisch Wooncentrum ,,De Zuidrandflat", De la Reylaan 100 te Gouda.
Zuid-Limburg: Samen met de werkgroep Midden/Noord Limburg wordt een **boottocht** op de Maasplassen bij Roermond gehouden op zondag 27 mei. De kosten bedragen *f* 15,– voor volwassenen, kinderen half geld. Aanmelding bij Tiny Verheyden, tel. 04749-1013.

Dat was het weer voor dit seizoen. Het eerstvolgende ,,gemeenschapsnieuws" verschijnt in het oktobernummer.

Jac van den Oort

Koos & Harrie over jaloezie

Zie je Yvonne nog weleens?
Yvonne?
Kom, kom.
O. . . Yvonne. Zo af en toe.
Heeft ze nog steeds iets met. . . kom hoe heet-ie ook alweer. . .?
Hans.
O ja, Hans.
Ja, ze gaat nog steeds met die Hans om.
En. . . die Hans, hoe staat hij er tegenover dat jij met Yvonne. . .
Nou, ik merk dat hij er flink veel moeite mee heeft. . . die Hans.
Vreemd die dubbele voornamen in dit soort situaties.
Dubbele voornamen? Hoe bedoelt u?
Nou die. Die Hans of die Peter, die meid.
U wilt toch niet beweren dat ik ook jaloers ben, net als die. . . eh. . . net als Hans.
Zoals jij nu je taalgebruik korrigeert, rationaliseren mensen hun emoties. Maar gevoelens spelen slecht verstoppertje. En jij. . . jij bent gewoon jaloers.
Nou wat betreft Hans en Yvonne sta ik niet juichend langs de zijlijn.
Waarom kom je daar dan niet meteen voor uit?
Ik wil aan dat gevoel liever niet toegeven.
Jaloezie bestaat, de doodsteek voor de liefde, waardoor elk gevoel ontaardt in duizenden verboden.
Maar jaloezie is toch ook een graadmeter. Als ik merk dat ik jaloers word, dan weet ik dat ik écht van iemand houd.
Alsof de liefde alleen op een negatieve manier te meten is.
Hoe dan ook, jaloezie is voor mij toch een teken aan de wand.
Inderdaad. . . iemand wordt jaloers uit onzekerheid: de angst om je plaats te verliezen.
Precies. . . ik wil wel een stapje terug, maar ik wil Yvonne niet kwijt.
Dan moet je vooral zo doorgaan.
Waarmee?
Haar te beschouwen als jouw persoonlijk bezit.
Maar Yvonne mocht altijd alles van mij.
Behalve verliefd worden op die Hans.
Maar luistert u nou eens, die jongen is gewoon Yvonne's type niet.
Daar denkt Yvonne blijkbaar anders over. En daar verandert jouw jaloezie niets aan, integendeel het maakt die Hans alleen maar interessanter.
Maar ik houd van Yvonne.
Als je van iemand houdt, dan heb je daarmee het beste voor. En het beste dat hoef jij niet persé in alle situaties te zijn.
Maar wat heb ik dan verkeerd gedaan?
Misschien heb je wel te laat te weinig blijk gegeven van je gevoelens en nu de bedreigende derde ten tonele verschenen is, tracht je dat te kompenseren met een overdosis.
Misschien hadden we betere afspraken moeten maken.

Liefde is geen afgesproken werk. Hou van elkaar, zolang het duurt en dat kan heel lang zijn als je elkaar geen beperkingen oplegt.
O ja, vrijheid blijheid. Alles moet kunnen.
Ach niets moet, maar alles kan. Geef mensen een land en ze willen de grens over. Geef ze de wereld en ze gaan leven.
Sommige mensen hebben geen behoefte aan de wereld, die hebben genoeg aan elkaar.
O ja, gezellig met zijn tweeën in een doorzonwoning, weggezakt in bankstel uit Sanders meubelstad. En met de jaloezieën omlaag gunnen ze elkaar het licht in de ogen niet.
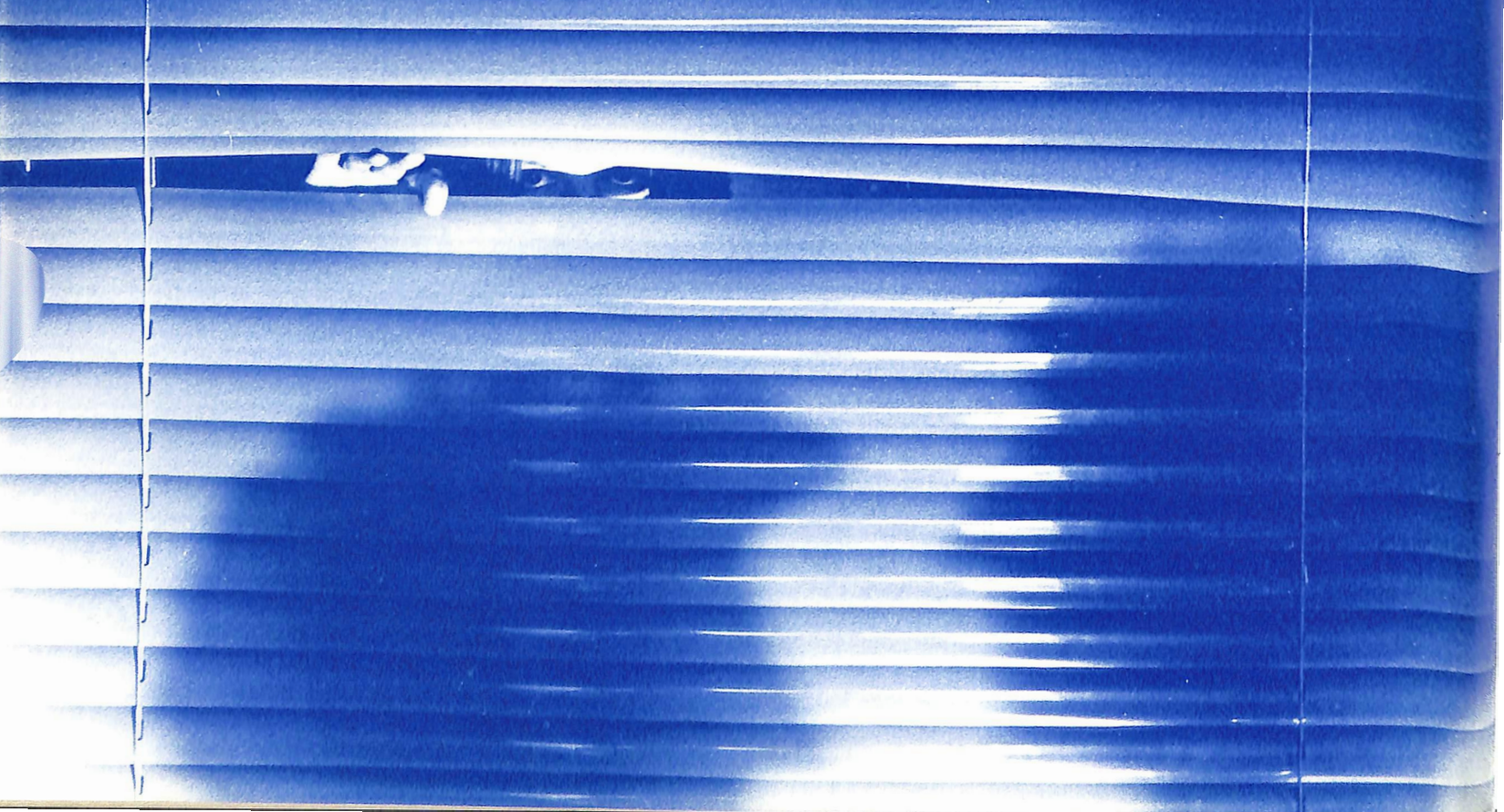
Tekst: Harrie Jekkers en Koos Meinderts. Foto: Jan Lankveld.